

už měli dost volebních podvodů, protože ostuda částečně padala i na jejich hlavy, a navíc se báli USA a případné brazilské intervence.

Podobně jako v roce 1930 byli vojáci jako jeden muž přesvědčeni o nutnosti nějaké revoluční změny, ale ani nyní si nebyli jistí, jak by podobná revoluce měla vypadat. Na jedné straně stála skupina umírněných, ve chvíli převratu šlo zřejmě o nejsilnější frakci, která toužila po vládě liberální koalice ve stylu Ortize, jež by měla skutečnou podporu hlavních politických stran, v zahraniční oblasti hlásali usmíření se Spojenými státy, a to i za cenu splnění amerického požadavku na přerušeni všech diplomatických styků s Osou. Druhá skupina, složená ze zarputilých nacionalistů, proklamovala nesmiřitelný postoj vůči americkým požadavkům, udržení neutrality a především co nejmasivnější zbrojení. Jen několik měsíců před pučem asi 20 nacionalisticky smýšlejících a převážně mladých důstojníků založilo Skupinu sjednocených důstojníků (*Grupo de Oficiales Unidos*, GOU), která svůj program shrnula do pouhých dvou bodů: antikomunismus a „ekonomická svrchovanost“. Když byl po pouhých třech dnech odstaven nominální šéf převratu, generál Rawson, padla volba na generála Ramíreze, který, jak se zdálo, symbolizoval právě ony kruhy žádající smířlivý postup jak na domácí, tak na mezinárodní scéně. Kolovaly zvěsti o tom, že Ramírez dokonce souhlasil s tím, že v příštích volbách přijme prezidentskou kandidaturu za radikální stranu. Ve Washingtonu zavládla spokojenost a nový režim byl Spojenými státy okamžitě uznán. Na německé ambasádě se naopak pářily tajné archivy, neboť se předpokládalo, že s argentinskou neutralitou je konec. Jenže Ramírez všechna očekávání zklamal. Brzy přestal mluvit o uspořádání voleb a v září 1943 došlo i k nové roztržce s USA. Admirál Saturnino Storni, ministr zahraničí, napsal svému washingtonskému protějšku Cordellu Hullovu dopis, v němž naznačoval ochotu Argentiny přerušit veškeré vztahy s mocnostmi Osy, pokud USA zruší embargo na vývoz zbraní vůči Argentině a přestanou používat Brazílie jako výhrůžky. Storniho dopis byl vlastně voláním o pomoc ze strany umírněných v jejich boji proti nacionalistům, ale Hull buď situaci nepochopil, a nebo mu to bylo jedno. Faktem zůstává, že odpovědí na Storniho vstřícný list byla až zbytečně ostře formulovaná nota, v níž americká strana odmítla jakékoliv ústupky a kategoricky Argentinu žádala, aby s okamžitou platností přerušila všechny styky s Osou. To bylo ovšem málo a o pár týdnů později musel Storni a ostatní příslušníci tábora umírněných odejít z vlády. Generál Edelmiro Julián Farrell (1887–1980), reprezentant nejkrajnějších nacionalistických kruhů, byl jmenován ministrem války a viceprezidentem a Enrique Martínez Zuviría, bývalý romanopisec s pověstí zuřivého antisemity, se stal ministrem spravedlnosti a školství.

PERÓNŮV VZESTUP

V říjnu 1943 měli nacionalisté Ramírezovu vládu pod kontrolou a všechna jednání s USA byla přerušena. Vojáci vsadili na Osu, neboť věřili, že vítězství fašistů Argentině umožní dopracovat se kýženého postavení světové velmoci a hegemonu Latinské Ameriky. Porážka Velké Británie a USA by navíc podle vojáků znamenala skvělou možnost definitivně odhodit okovy takřka koloni-

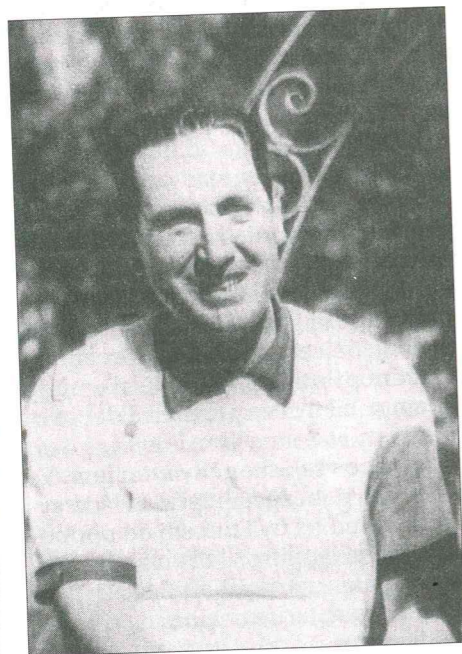
ální závislosti na Anglosasech v ekonomické i politické oblasti. V polovině roku 1943 byla Argentina jedinou zemí západní polokoule, která udržovala diplomatické vztahy s Německem a Japonskem na úrovni velvyslanců. Tato *splendid isolation* náležitě posilovala hrdost Argentinců, kteří se cítili být pány svého osudu a pyšnili se „politicky nezávislým úsudkem“. Argentina potvrdila svou (výrazně protiamericky zaměřenou) neutralitu a jala se hledat spojení přímo v Latinské Americe. Byly podepsány bilaterální obchodní dohody s Chile, Paraguayí a Bolívií. Američané naopak všechny latinskoamerické státy důrazně nabádali, aby s Argentinou pokud možno neobchodovaly a omezily všechny své vztahy k této zemi na úroveň chladné zdvořilosti. Ramírezova vláda se ocitla ve velmi složité pozici. Americký nátlak zvenčí byl sice krajně nepříjemný, ale mnohem horší byla rostoucí opozice uvnitř země. Ta vytvořila neobvykle širokou frontu složenou z radikálů, socialistů, středních městských tříd a zástupců domácích exportérů a importérů, stejně jako reprezentantů zahraničních podnikatelů a investorů. Všichni volali po obnovení občanských svobod, po zrušení výjimečného stavu, který byl v nepřetržité platnosti už od prosince 1941, a zejména po Ramírezovi požadovali, aby neprodleně ohlásil pevné datum příštích svobodných voleb.

Vláda odpověděla podivným koktejlem smíchaným z nacionalistické propagandy, populismu a represe. Generálové z tribun vykřikovali hesla o „národu ve zbrani“ či „Čest, Spravedlnost, Povinnost“, která připomínala soudobý „pétainovský“ repertoár. V říjnu 1943 policie drsným způsobem potlačila pokus o stávkou univerzitních studentů a vzápětí ministr spravedlnosti, výchovy a vzdělávání představil nové studijní plány, jež kladly do popředí „vlasteneckou výchovu“ a zaváděly do škol povinnou výuku náboženství, která v argentinských školách absentovala už od 80. let minulého století. Byla to součást snahy nacionalistů získat na svou stranu církve, neboť spojenci se nyní hledali jen obtížně. Pak došlo na rázná opatření: provincie zažily dosud nevídanou vlnu federálních intervencí, politické strany byly zakázány, svobodný tisk byl cenzurou prakticky zlikvidován, odpůrci režimu tvrdě pronásledováni. Stávky byly přísně zapovězeny a odbory se staly terčem brutálních represí. Mezi židovskou komunitou v Buenos Aires se rozšířila panika, když se objevily zvěsti (naštěstí se ukázaly jako nepodložené), že vláda v Patagonii staví rozsáhlé koncentrační tábory. Režim ovšem chtěl bič doplnit i kostkou cukru, aby na svou stranu přilákal alespoň část dělníků a zemědělců, a tak bylo i přes zuřivé protesty velkostatkářů nařízeno plošné snížení pronájmů zemědělské půdy o 20 %, v Buenos Aires byly vládním dekretem sníženy ceny městské dopravy a zmrazeny nájmy.

Všechny zoufalé pokusy získat nějaké spojení však skončily krachem. Ve snaze získat zbraně na obranu proti „brazilskému nebezpečí“ začala vláda vyjednávat s Němci. To byl vážný strategický omyl. Teď už byli nuceni od podpory Argentiny ustoupit i Britové a Bílý dům Ramírezovi pohrozil okamžitým embargem na veškeré zboží z USA. Ramírez nátlaku ustoupil a v lednu 1944 vyhlásil formální přerušeni všech styků s Německem. Jenže nacionalisté v uniformách kapitulovat nehodlali a vzápětí byl Ramírez v prezidentské funkci vystřídán generálem Farrellem. Američané však jeho režim nikdy plně neuznali

a pouze britská intervence zabránila USA uvalit totální embargo na dodávky zahraničního zboží do země. Farrell, tvář v tvář neradostné mezinárodní pozici Argentiny, se rozhodl napodobit španělského generála Franka a vybudovat svrchovanou a autarkní enklávu antikomunismu v Latinské Americe. Vojáci nyní horečně stavěli silnice, nově zakládané podniky těžkého průmyslu spadaly pod kontrolu armády. Ze státního rozpočtu proudilo do sektoru obrany stále více peněz, v roce 1945 už vojenské výdaje představovaly 43 % všech státních výdajů. Neméně rychlým tempem rostl i počet vojáků: ze 30 000 mužů v roce 1943 na 100 000 na konci roku 1945. Farrell se s opozicí nemazlil a v dubnu 1944 byl za trest na pět dnů zastaven největší konzervativní deník v zemi *La Prensa*. Vojenský režim zaplavoval zemi vulgární propagandou bezmála „goebbelsovského“ stylu a sám Farrell se postavil do čela pochodňového průvodu mašujícího centrem Buenos Aires.

Mezitím ovšem na argentinském politicko-vojenském nebi vycházela hvězda, která jej bude svým způsobem ozařovat až do dnešních dnů. Juan Domingo Perón se narodil roku 1895 v Lobos, na jihu provincie Buenos Aires, v napůl španělské a napůl italské rodině. Díky svým sportovním výkonům – výborně šermoval i boxoval – byl přijat na vojenskou akademii a pomalu, leč odhodlaně stoupal na žebříčku armádní hierarchie, přestože se nemohl spoléhat na výhody, které automaticky získávali synové z bohatých aristokratických rodin. Budoucí argentinský vládce byl inteligentní i vzdělaný a po jistý čas působil jako profesor vojenských dějin na vojenské akademii, napsal dokonce několik knih

Perón na svém ranči San Vicente

o vojenské strategii a jednu práci o venkovských místních jménech. V roce 1939 se jako člen zvláštní vojenské mise vypravil do Evropy. V Itálii mu kromě výcviku s regimentem alpských myslivců zbyl čas i na studium ekonomie na univerzitě v Turíně. Největší nadšení v něm však vzbudilo pozorování mussoliniovského spektaklu, v té době už dovedeného téměř na hranici dokonalosti. „Mussolini je největším mužem tohoto století. Ale dopustil se omylu, kterým já se budu umět vyhnout,“ prohlásil se svou typickou skromností budoucí vládce Argentiny. Velkou lekcí se pro něj stal pobyt ve Španělsku, jež se tehdy jen těžce zotavovalo z hrůz občanské války. Tam se Perón pevně rozhodl, že nedopustí, aby podobná katastrofa postihla i jeho milovanou vlast. Z Evropy se vrátil s nezvratným přesvědčením, že právě on byl osudem vyvolen, aby sehrál v dějinách své země veledůležitou roli.

I Perónovi nejzatvrzejší odpůrci přiznávali, že jeho osobnost vyzařovala zvláštní přitažlivý magnetismus; neobvyklé dávky charismatu dokázaly okořenit jeho projevy do té míry, že masy byly ochotny vložit do jeho rukou svou budoucnost. Vysoká, atletická postava opravdového muže, skvělá výřečnost, tak obdivovaná právě v Latinské Americe (Perón byl rozený herec a na rozdíl od Hitlera nepotřeboval učitele rétoriky, kteří by jej vyučovali řečnickým trikům), přesvědčivé vystupování na veřejnosti – není divu, že Perón ztělesňoval v očích Argentinců ideál národního hrdiny a vůdce. Velký komunikátor se nikdy příliš nezatežoval morálními meditacemi, a tak jej nestálo mnoho úsilí bratřit se právě tak s dělníky, jako s bohatými podnikateli. Uvěřili mu všichni.

Ještě jako mladý kapitán získal první politické ostruhy, když sehrál roli posílka mezi znesvářenými pučisty z roku 1930, Uriburuem a Justem. Perón se až na nejvyšší příčky politického žebříčku vyšplhal po zádech svého protěžovatele Farrella. Pokaždé, když povýšil Farrell, vzápětí se vyšší funkce dočkal i jeho věrný stín Perón. Při reorganizaci vlády v říjnu 1943 Perón dostal mimo jiné na starost kontrolu nad Národním úřadem práce (*Departamento Nacional del Trabajo*), organizací, která shromažďovala veškeré informace a statistiky týkající se platů, pracovních podmínek a stávkových aktivit zaměstnanců. Perón ještě nedávno nevýznamný úřad proměnil ve svou tvrz a v hlavní zbraň svého boje za dělnické požadavky. Je ovšem nutné dodat, že se nejprve usilovně snažil získat přízeň tradičních politických stran, teprve když se mu to nepodařilo, obrátil se k dělníkům. Ještě na Vánoce roku 1943 slova jako dělník, sociální problémy a odbory v jeho veřejných projevech sotva zaznívala, o půl roku později už nemluvil o ničem jiném. Jako Farrellův ministr práce a sociálních věcí Perón začal dělnické publikum bombardovat svými dekrety: o zvýšení platů, o prodloužení placené dovolené, o novém systému penzijního zabezpečení, na němž se povinně museli podílet zaměstnavatelé, o sociálních bytech, o odškodnění za pracovní úrazy a podobně. Perón se proměnil ve velkého arbitra ve sporech mezi zaměstnanci a zaměstnavateli a jeho „nestranná“ rozhodnutí dávala prakticky bez výjimky za pravdu stávkujícím dělníkům.

I když Všeobecná konfederace práce (*Confederación General del Trabajo*, CGT) byla založena už v roce 1931, odboráři koketovali hned s několika politickými hnutími: socialisty, komunisty i anarchisty. Zatímco komunisté měli největší vliv mezi průmyslovými dělníky, socialisté ovládali silné odborové svazy v oblasti dopravy. Perónovou vizí byla radikální změna tohoto panoramatu. Perón toužil po co největších syndikátech, ale zároveň je chtěl všechny dostat pod svou kontrolu. Na půdě CGT se mu to skutečně podařilo: ze 369 000 členů CGT v roce 1936 se jejich počet zvýšil až na 522 000 v roce 1945. Novináři srovnávali Perónovy současné úspěchy s předchozí Yrigoyenovou prohrou, toto srovnání však nebylo zcela spravedlivé, neboť Perónova úloha byla podstatně jednodušší než Yrigoyenova za první světové války. Ve srovnání s lety 1914–1918 byla inflace takřka zanedbatelná a po celou první polovinu 40. let platy věrně kopírovaly růst životních nákladů, přičemž v posledním roce války se dokonce mírně zvýšily. Dělníci tedy zdaleka neměli tolik důvodů k nespokojenosti jako za Yrigoyenových časů a odborové požadavky nyní směřovaly nikoliv k pouhému přežití dělnických rodin, ale spíše k „nadstavbě“: k placené

dovolené, nemocenským dávkám, odškodněním za pracovní úrazy a podobně. Je pochopitelné, že podobná témata nevyvolávala takové vášně jako boj za zvýšení základní mzdy. Pravdou ale zůstává, že od poloviny roku 1944 se Perón pustil do „boje za dělníky“ s razancí, které se Yrigoyen nikdy neodvážil. Základní verbální styl – „třídní harmonie“, „spravedlivé rozdělování bohatství“ – zůstával stejný jako u Yrigoyena, výsledky však byly mnohem hmatatelnější. Perón současně dokázal velmi obratně přesvědčovat kapitalisty o tom, že tento postup vlastně chrání jejich zájmy – v tom měl ostatně z větší části pravdu –, neboť spravedlivější distribuce zisků zabraňovala divoké revoluci komunistického typu, která by, jak Perón prohlásil v jednom svém projevu před shromážděnými burziány, vedla k nedozírné katastrofě: „Páni kapitalisté, nelekejte se mého syndikalismu, kapitalismus nikdy předtím nebyl tak bezpečný... To, co chci, je, aby stát organizoval dělníky, aby je řídil a ukazoval jim směr a takovým způsobem, aby se neutralizovaly nebezpečné revolucionářské proudy a hnutí, které by jinak mohly ohrozit naši poválečnou kapitalistickou společnost... Pokud my sami neprovedeme spořádanou revoluci, lid provede revoluci násilnou. Je nepochybné, že to vyvolá odpor oněch pánů, kteří jsou těmi největšími nepřáteli vlastního štěstí, neboť když ve snaze ušetřit nenabídnou alespoň třetinu, za pár let či měsíců ztratí všechno, co mají, a navíc ještě i vlastní uši.“ Perón tak připravil pozorovatelům vskutku zajímavé představení: vláda zuřivých antikomunistů všemožně podporovala dělníky a občas dokonce verbálně útočila na svět velkého kapitálu.

Perón stále důrazněji kormidloval ideologii vládnoucí garnitury ke korporativismu italského typu. „Sociální spravedlnost“ oktrojovaná státem a odbory přímo kontrolované exekutivou byly základním kamenem systému, který měl odstranit třídní boj a zaručit sociální harmonii. Přes veškeré Perónovy úspěchy a jeho rostoucí popularitu zůstával korporativismus nacionalistického střihu stále jen minoritní záležitostí ve společnosti, v níž značná část středních vrstev a intelektuální elity snily o liberálně orientované demokracii. Mnozí podnikatelé (a takřka všichni intelektuálové) začali Peróna obviňovat z demagogického fašismu. Na počátku roku 1945 Farrell – a tudíž i Perón – získal jistý odklad, když politika Washingtonu vůči Buenos Aires doznala zásadního obrátu. Nezkrotný a na diplomata mimořádně prostořeký Hull byl odvolán z funkce a na post sekretáře pro latinskoamerické záležitosti byl jmenován smířlivější Nelson Rockefeller. Obchodní embargo byla zmírněna a začalo se mluvit dokonce i o dodávkách amerických zbraní. Tato změna vzbudila na argentinské straně okamžitě příznivou odezvu. V únoru 1945 Argentina připojila svůj podpis k Deklaraci z Chapultepecu o vzájemné spolupráci a obraně amerických národů, na konci března vyhlásila Argentina válku Německu a Japonsku. Vzápětí USA plně uznaly Farrellovu vládu. Idyla neměla mít dlouhého trvání. Ve Washingtonu znovu došlo k personálním změnám, která se týkala samotného obyvatele Bílého domu. Po Rooseveltově smrti v polovině dubna se prezidentem USA stal Truman a Rockefeller musel svůj náměstkovský post opustit. Po květnové kapitulaci Německa navíc Američané už nemuseli brát ohled na připomínky svých britských spojenců. Ideálním představitelem „tvrdé linie“ se stal nový americký velvyslanec v Argentině Spruille Braden. Svůj

příjezd do Buenos Aires „oslavil“ několika ohnivými veřejnými projevy, v nichž na diplomata s neobvyklou upřímností vyzval argentinskou opozici k otevřenému vystoupení proti vojenskému režimu.

Zpočátku se proti Perónovu nástupu vášnivě postavily všechny tradiční politické strany. Radikálové v něm viděli nebezpečného konkurenta při získávání přízně lidových mas, zejména pak středních a nižších středních vrstev. Socialisté jej označovali za klerofašistu a obávali se jeho rostoucího vlivu v odborech, jež už tradičně pokládali za svou baštu a doménu. Konzervativci z hloubi duše nenáviděli Perónovu sociální politiku, která jim zaváněla komunismem. Zuřivý antiperonismus převládal i na univerzitách a takřka ve všech významných tradičních denících. Jenže Perón byl obratnější politik, než si jeho oponenti dokázali představit. Když vojáci museli v březnu 1945 spolknout hořké sousto vyhlášení války Německu a Japonsku, byli lidé zaskočeni tím, že na bouřlivém zasedání kabinetu za válku proti Ose nejvíce plédoval Perón, ještě před několika měsíci jeden z nejvýznamnějších germanofilů v zemi. Perón však kalkuloval úspěšně: o jeho ideologickém veletoci se pod vlivem jiných, mnohem bouřlivějších událostí brzy přestalo mluvit a svého cíle – odpoutání se od skalních nacionalistů – tak dosáhl. Navíc si získal pověst pragmatika, který nelpí na dogmatech je přístupný rozumným kompromisům, s touto reputací si už mohl hledat nové spojení mnohem snadněji.

V říjnu 1945 se dělníci a odboráři podporující Peróna sdružili do Nové strany práce (*Nuevo Partido Laborista*), přičemž se Perónovi podařilo získat podporu menšinové frakce Radikální strany a přízeň některých nacionalistických organizací. Připojili se k němu i mnozí klerikálové a v provinciích dokonce naverboval i některé staré vůdce konzervativní strany. Přestože základem Perónovy síly zůstávali nadále odborově organizovaní dělníci, celkově byl jeho tábor velmi pestrý. Jeho oponenti, shromáždění v Demokratické unii (*Unión Democrática, UD*), na tom však z hlediska vlastní soudržnosti byli nepoměrně hůře, jakkoli jádrem unie byli radikálové, řez napříč politickým spektrem vedl totiž od komunistů na straně levé až po ultrakonzervativce napravo. Všichni proto netrpělivě očekávali výsledky voleb, které měly mít pro budoucnost země přímo osudový význam.

DOBA PERÓNOVA

Na samotném konci druhé světové války se Argentina ocitla na jedné z největších křížovatek svých dosavadních dějin. Nová „superstar“ domácí politické scény, Perón, slibovala „Novou Argentinu, založenou na sociální spravedlnosti, politické svrchovanosti a ekonomické nezávislosti“. Jeho program sociálních reforem a národní emancipace byl sice jen velmi vágně definován, v každém případě ale znamenal úplný rozchod s minulostí. Po deseti letech budou i mnozí peronisté tvrdit, že se Perónem slibovaná revoluce neuskutečnila, nebo že byla realizována ve velmi kompromisní podobě. Bez přehánění lze konstatovat, že peronisté a antiperonisté se budou dodnes přit o to, co vlastně Perónova desetiletá vláda zemi přinesla. Zmatení pojmů se objevilo i mezi historiky a politiky, kteří postupně peronismus definovali jako „křesťanský

socialismus“, „nacionální socialismus“, „demagogickou diktaturu“, „plebiscitní prezidentský systém“, „fašismus pro rozvojovou zemi“, „státní socialismus“, „nemarkistický kolektivismus“, „dělnickou demokracii“. Pro Perónovy oddané příznivce byla věc jasná: došlo k historickému pokroku v oblasti sociálních reforem, dělníci se poprvé v dějinách země cítili jako skuteční občané se všemi právy. Pokrok v oblasti pracovních podmínek byl vskutku impozantní: velkorýsý, státem a podnikateli štědrě spoludotovaný penzijní systém; ochrana proti propouštění z práce; zákonem definovaná délka pracovní doby; placená dovolená a zákon o povinném nedělním odpočinku; přísné předpisy o bezpečnosti práce; štědré odškodnění pro pracovníky, kteří utrpěli pracovní úraz; přísná kontrola ženské a dětské práce; laciné, státem dotované sociální byty. A byly tu i proslulé *aguinaldos*, mimořádné předvánoční odměny, jakési „třinácté platy“. Všechna práva byla zakotvena v ústavě, která navíc zahrnovala právo na práci pro každého Argentince a zmiňovala i právo na „spravedlivé odměňování“, odpočinek, vzdělání a přístup ke kultuře. Nešlo o prázdné řeči. Zatímco v letech 1935–1936 podíl zaměstnaneckých platů na HDP činil 38,3 %, v letech 1953–1955 vzrostl na 46,4 %. Během Perónovy vlády bylo postaveno 500 000 nových bytových jednotek, v drtivé většině případů se jednalo o sociální byty pro dělníky s regulovaným a tudíž velmi nízkým nájemným. Počet nově vystavěných bytů v přepočtu na hlavu – v první polovině 50. let 8,4 bytové jednotky na 1000 obyvatel – výrazně předstihoval i poměry vyspělých západoevropských států a byl srovnatelný s pozdějším Erhardovým hospodářským zázrakem v Německu. Neméně rychlým tempem přibývaly i nemocnice, školy a rekreační zařízení.

Perón svou moc opřel zejména o odbory. CGT byla v roce 1955 jednou z nejmocnějších organizací v celé zemi a počet jejích členů vzrostl z 520 000 v roce 1945 na neuvěřitelných 2,3 milionu v roce 1954. Během několika let Perón dokázal zvýšit poměr odborově organizovaných dělníků z jedné desetiny na dvě třetiny. Byl prvním latinskoamerickým politikem, který si uvědomoval obrovský organizační potenciál, který v sobě syndikáty skrývaly, a rozhodl se jej zužitkovat. Odborové svazy se staly mohutnými a zámožnými kolosy, obhospodařovanými početnou a skvěle placenou byrokracií, spravující ohromné finanční prostředky. Pod Perónovým dohledem se do jejich čela postavili noví předáci. Namísto staré odborářské gardy, jejíž představitelé se sice mohli pyšnit mnoha zásluhami z bojů proti kořistnickým zaměstnavatelům, ale většinou se jednalo o analfabety, kteří si zprávy o svých úspěších museli nechat z novin předčítat, byl nový establishment na čele syndikátů tvořen mladými a dynamickými kádry, vzdělanými, organizačně schopnými a naprosto oddanými Perónovi.

Velké zásluhy si peronisté přisuzovali v boji za národní svrchovanost a ekonomickou nezávislost. Znatelný pokles zahraničních investic do argentinské ekonomiky – sotva tři pětiny ve srovnání s dobou před nástupem Peróna k moci – byl interpretován jako vymaňování se ze sféry zájmů zahraničních mocností. Řada důležitých sektorů – železnice, telefony a elektrárny – byla skutečně „zargentinizována“. Za deset let Perónovy vlády se postavilo 37 hydroelektráren, důležitý ropovod z Comodoro Rivadavia do rafinérií v La Platě a Buenos Aires,

na svou dobu velmi moderní mezinárodní letiště Ezeiza. Důvodem k hrlosti bylo samozřejmě i 75 000 nových průmyslových firem, které byly v Perónově dekádě založeny. Průmyslový rozvoj znamenal podstatné snížení importu (respektive jeho restrukturalizaci, neboť namísto spotřebního zboží se nyní dovaželo více surovin pro domácí průmysl). Jestliže spotřební zboží představovalo v roce 1930 plných 40 % objemu veškerého dovozu, o 20 let později už to bylo pouhých 10 %.

Kritikové Perónova díla viděli tato čísla v poněkud jiných souvislostech. Z jejich hlediska byla hlavním odkazem Nové Argentiny roztržitá společnost, hospodářství na dně a národ poznamenaný životem ve zkorumpované diktatuře. Pro mnohé „sociální spravedlnost“ znamenala dlouholetý exil či vězení. Peronismus byl oponenty označován jako „pornokracie“, neboť Perón podle jejich názoru vládl pomocí podvodů, falešné propagandy a pronásledování politických nepřátel. Perón od svých funkcionářů vyžadoval před nástupem do úřadu dopis psaný vlastní rukou, který obsahoval impozantní výčet vlastních provinění a demisi. V prezidentově trezoru se tak hromadil značně výbušný materiál, který sloužil k dokonalé kontrole všech podřízených. Největší kritice byla podrobena Perónova zemědělská politika. Ke slibované pozemkové reformě nikdy nedošlo a Perón peníze vytvořené zemědělským sektorem investoval do rozvoje průmyslu. O reprodukci, natož pak o zisky zemědělských výrobců, kteří jeho nákladné industrializační a sociální experimenty museli finančně garantovat, se příliš nestaral. Na konci Perónova období byla celá řada zemědělských komodit, které se dříve vyvážely do zahraničí, spotřebovávána doma neustále rostoucím městským obyvatelstvem. Nejhorší ale bylo, že obětování zemědělství na oltář průmyslového růstu nepomohlo, neboť v polovině 50. let byla země od kýžené průmyslové soběstačnosti vzdálena právě tak jako před Perónovým nástupem. Kvantitativně sice produkce průmyslového sektoru impozantně vzrostla, na druhé straně nedošlo k tolikrát ohlašované restrukturalizaci a základem průmyslové výroby v zemi byl stále textilní a potravinářský průmysl. Země byla velkou dílnou, nikoliv továrnou. Ony oslavované desetitisíce průmyslových podniků, které za Perónovi vlády vznikly, byly ve většině případů dílničkami, v nichž pracovali dva tři dělníci. Celkem 80 % průmyslových podniků v zemi tvořily firmy s méně než 10 zaměstnanci. Přes veškerou snahu se Argentina exportérem průmyslových výrobků nestala. Zatímco v letech 1940–1947 země vyvezla přes 600 000 párů obuvi, v letech 1950–1954 toto číslo pokleslo na 15 000 párů. Perónovo období bylo poznamenáno vysokou inflací a závratným nárůstem životních nákladů (o 40 % v roce 1952). Aby skryl rostoucí nezaměstnanost, rozšířil Perón státní sektor. Počet vládních zaměstnanců vzrostl z 243 000 v roce 1943 na 541 000 v roce 1955. „Boj za národní hospodářskou nezávislost“ stál argentinský stát neuvěřitelné množství prostředků.

PRVNÍ DĚLNÍK REPUBLIKY

Perón, který si umínil, že vystoupí z Farrellova stínu, to zpočátku neměl vůbec jednoduché. Argentinskí intelektuálové – majitelé i redaktoři velkých celostátních novin, většina profesionálních politiků, univerzitní profesori i studenti –

Peróna k smrti nenáviděli a veřejně jej denunciovali jako budoucího Hitlera. I v řadách armády měl Perón zástupy protivníků a velvyslanec USA v zemi, Spruille Braden, se netajil svým odhodláním zastavit Perónův vzestup za jakoukoliv cenu. Properónovskou propagandou vyděšení Američané publikovali tzv. *Blue Book on Argentina* (Modrou knihu o Argentině), ve které byl Perón obviněn ze sympatií k fašismu a nacismu. Podobná prohlášení však v Argentině probudila mohutnou vlnu vlastenectví. Nikdo nezastíral, že vojenské vlády 40. let ostudně spolupracovaly s mocnostmi Osy. Poválečná Argentina se dokonce stala útočištěm pro desítky nacistických pohlavárů, kteří si v „nové vlasti“ mohli bez problémů založit bankovní konta, vylepšovaná prodejem nakradených uměleckých děl, a vystavět si zcela izolovaná přepychová sídla. Argentinu svou přítomností „pocitil“ i jeden z hlavních plánovačů „konečného řešení“ židovské otázky obersturmbannführer SS Adolf Eichmann, vystupující pod jménem Ricardo Clement, stejně jako „James Bond třetí říše“ Otto Skorzeny. Mnohým tyto skutečnosti nemálo vadily a nezřídka proti nim kategoricky protestovali, ale něco jiného bylo poslouchat podobné nactiutračné řeči od arrogantních a nepříteli oblíbených *yanquis*. Perón slavil ve volbách úspěch, přestože řada voličů volila ani ne tak jeho, jako spíše Američanům „na truc“. Pravdou ovšem zůstává, že Perón dokázal zahraniční propagandu zaměřenou proti své osobě dokonale obrátit proti jejím strůjčům. Projížděl zemí a na náměstích se tisícihlavých davů sugestivně vyptával: „Perón nebo Braden?“ A Argentinci pochopitelně kategoricky odmítali, aby jim, ať už jakoukoliv formou, vládl americký velvyslanec. V té době také Perón mohl počítat s téměř neomezenou podporou katolické církve a v kostelích se četl arcibiskupův dopis, vyzývající všechny dobré věřící k volební podpoře Peróna.

Nejvážnější potíže na cestě k moci Perónovi nakonec způsobili kolegové ve zbraní. Perónovi protivníci v řadách armády vznesli 8. října 1945 požadavek na prezidenta Farrella, aby Peróna s okamžitou platností odvolal ze všech funkcí. Farrell silnému nátlaku podlehl a svého přítele a včerejšího chráněnce vyzval k demisi. Perón se nebránil a 9. října, v den svých padesátých narozenin, rezignoval. Ještě před podpisem vynucené demise ovšem měl dostatek času na to, aby signoval dokument mnohem zajímavější. Svým podpisem totiž stvrdil všeobecné zvýšení platů, a aby nezůstal na půli cesty, také zvláštní prémii, splatnou 12. října. Spiklenci navíc Perónovi dovolili, aby se prostřednictvím rozhlasu rozloučil se svými věrnými dělníky. A Perón toho dokonale využil: „Sociální dílo, které jen samotní pracující dokáží ocenit ve všech jeho důsledcích, musí být hájeno na všech frontách“. Pak už se bez protestů odebral do vězení na ostrov Martina Garcíi, správně tušil, že tam nezůstane dlouho. Demokratičtí spiklenci zatím u maturity z politických dovedností beznadějně propadali. Namísto toho, aby prezidentu Farrellovi předložili splnitelné požadavky, například na sestavení přijatelného kabinetu, kategoricky požadovali, aby bez prodlení odevzdal veškerou moc Nejvyššímu soudu. Dokonce začaly kolovat zvěsti o svobodných volbách konaných už v únoru 1946. Protiperónovští spiklenci navíc zrušili výplatu mimořádné prémie 12. října a nechali na svobodě Perónovo *alter ego*, jeho přítelkyni Evitu, která neztrácela čas a ve spolupráci s Perónovým poradcem, plukovníkem Domingem Mercantem, svo-

lávala všechny věrné do hlavního města. Demokraté zatím bezstarostně pracovali na sestavení vlády, v jejichž řadách měla zasednout celá řada osobností známých z politiky před osudovým rokem 1943, a současně probíhal pokus o urychlenou demontáž orgánů a institucí, jež zachovaly Perónovi věrnost. Už už se zdálo, že se země téměř bezbolestně a bez problémů vrátí k demokracii klasického stříhu, když došlo k události, která v argentinských dějinách neměla obdoby – na jevišti dějin, až doposud vyhrazeném takřka výhradně příslušníkům oligarchie, se objevily lidové masy.

Byl to nefalšovaný pochod na Buenos Aires, na rozdíl od mussoliniovského tyátru však vše bylo mnohem spontánnější a hlavně nenásilné. Státisíce mužů a žen z dělnických předměstí začaly pokojně zaplňovat střed velkoměsta. I když vláda nechala zvednout mosty, mnozí řeku přeplavali na ukradených člunech či za pomoci vlastních paží. Policie se je nejprve pokusila opatrně zastavit. Policejní velitel však byl Perónův osobní přítel a samotní policisté si za Perónova ministrování vylepšili životní úroveň. A tak uniformovaní strážci pořádku „překvapivě“ rychle kapitulovali a nechali davy volně proudit. Politici a hlavně novináři, kteří na stránkách novin bájili o stabilizované situaci, se cítili zaskočení a podvedeni. Manifestanti se shromáždili na Plaza de Mayo, před prezidentským palácem Casa Rosada, dějištěm rozhodujících historických událostí už od dob španělské nadvlády. Překvapivě spořádaný dav měl jedině přání, to však skandovaně burácelo z desetitisíců hrdel po celé hodiny: „Vraťte nám našeho šéfa“. Reklamovaný mesiáš se zatím pod záminkou nemoci nechal převézt ze svého vězení na ostrově do vězeňské nemocnice v hlavním městě, kde nervózně, a s Evitou po boku, očekával další vývoj.

Před půlnocí to už prezident Farrell nevydržel a ohlásil Peróna, vojáci totiž dali jasně najevo, že do bezbranného a neagresivního davu střílet nehodlají. Perón vystoupil na balkon a pronesl obratný projev, i když na jeho obsahu tolik nezáleželo, neboť byl po každém slově přerušován neutuchajícím potleskem a provoláváním slávy. „Odkládám slavnou a posvátnou uniformu, kterou mi světila vlast, oblékám se do civilu a stávám se součástí tohoto trpícího lidu zbrceného potem, jehož práce je předpokladem národní velikosti.“ Při „balkonových výstupech“ byl nový vládce země skutečně nepřekonatelný. Argentina měla poprvé příležitost spatřit milostnou scénu mezi lidem a jeho vůdcem. Láska to byla věrná, až za hrob, Peróna dělníci neopustí ani po roce 1955 v jeho vynuceném exilu. Sedmáctý říjen, den Perónova návratu z vězení, bude prohlášen národním svátkem jako Den věrnosti (*el Día de la Lealtad*). Vítězství v této bitvě znamenalo i triumf v celé válce. Argentina našla svého vůdce na příštích deset let.

Souboj s armádními soky Perón vyhrál, nyní musel ještě obstát v nadcházejících volbách. V samotné Perónově straně, která byla přepestrým uskupením rozličných zájmových skupin, majících jen velmi málo společných jmenovatelů, proběhl v období od listopadu 1945 do února 1946 chaotický, ale zároveň drsný boj o pozice. Perón tuto mačkanici ve „výtahu k moci“ pobaveně sledoval. Věděl, že jakmile ve volbách zvítězí, snadno pak ve straně udělá pořádek. Vidina volebního úspěchu stmelila v protiperónovském táboře pozoruhodně heterogenní koalici Demokratické unie, složené z radikálů, socialistů,

komunistů a pokrokových demokratů, s Pokrokovou demokratickou stranou (*Partido Demócrata Progresista*). Tento slepenec mohl počítat i s mlčenlivou podporou většiny konzervativců. Osádka předvolebního vlaku UD byla sice na několika místech ostřelována kamením i puškami, ale celkově lze konstatovat, že se jim kampaň poměrně vydařila. Vojáci navíc přislíbili, že moc skutečně odevzdají vítězi voleb, ať už to bude kdokoliv. Dvě události, které se odehrály těsně před volbami, však nakonec potenciální triumf UD zhatily. Přes veškerou snahu spřízněných novinářů celý skandál ututlat se na veřejnosti objevila kopie tučného šeku, který organizace průmyslových podnikatelů vypsal pro volební fond UD. Peronistický tisk veřejnost snadno přesvědčil, že se jedná o jasnou ukázkou propojení špiček UD a velkého, možná i zahraničního kapitálu. Druhou katastrofou byly již zmíněné aktivity amerického velvyslance Bradena, které hnaly přímo přívaly vod na Perónův nacionalistický, místy až šovinistický mlýn. Na samotný průběh voleb dohlíželi vojáci a přes drobné incidenty byly jejich konečné výsledky zcela nezpochybnitelné: Perón – 1 478 000 hlasů, UD – 1 212 000. Perón se mohl upřímně radovat, i když to byl z hlediska budoucnosti jeho nejhorší volební výsledek, napříště už se bude jen zlepšovat. Volby z února 1946 zjednodušily politickou scénu v zemi. Socialisté, kteří ve sněmovně seděli nepřetržitě od roku 1912, nezískali ani jediné křeslo. Konzervativci na tom nebyli o mnoho lépe, komunisté byli zhrozeni masovým úprkem odborářských zástupců pod mateřsky vyhlížející křídla Perónovy strany. Jedinou významnou opoziční sílu nyní představovali radikálové, kteří však oslabili svou pozici rozštěpením strany na tradičně a poměrně umírněně a smířlivě

Čekání na vůdce skončilo, Perón prezidentem Argentiny (červen 1946)

vystupující *radicales* a *Intransigencia y Renovación* (Nesmiřitelnost a obnova), křídlo složené z radikálně vystupujících mladíků a yrigoyenistů, jejichž společným programem bylo vytvořit stranu „revoluční, lidovou, národní, antiimperalistickou a antioligarchickou“. Společnou taktikou obou táborů „radikálů“ bylo razantní odmítání spolupráce s tradičními stranami. Čtvrtého června 1946 vítěz voleb za nepředstavitelného jásohu a veselí shromážděných davů složil na půdě parlamentu prezidentskou přísahu. Jistý humoristický týdeník uveřejnil karikaturu, na níž Perón v uniformě předává prezidentskou zástavu Perónovi ve fraku – podle autora kresby tak vojenský režim plynule přechází v nový, velmi podobný. Avšak humorista se tentokrát mýlil. V zemi se začali dít věci dosud nevídané.

Perón se při nástupu k moci nacházel v optimální politické situaci. Únorové volby mu kromě prezidentského postu zajistily většinu v obou komorách parlamentu (v senátu mu unikla pouhá dvě křesla) a získal rovněž kontrolu nad 13 ze 14 provinčních vlád. Argentina se díky světové válce stala zámožným věřitelem. Vyhladovělá poválečná Evropa byla navíc skvělým odbytištěm pro argentinské maso a obilí, nedávno zrozený argentinský průmysl byl ještě po několikaletém ušetření konkurence, neboť přechod z válečné výroby na civilní v Evropě, ale dokonce i v USA si vyžádal určitý čas. V porovnání se svými předchůdci měl Perón ještě jeden trumf navíc. Volby vyhrál takovým způsobem, že se jejich výsledek nepokusili zpochybnit ani jeho oponenti z Demokratické unie. Perón se alespoň zpočátku dokázal mistrně pohybovat mezi dvěma zdánlivě nesmiřitelnými světy dělníků a podnikatelů. Mezi jeho nejbližší spolupracovníky patřili jak politici vzeší z prostředí odborů – ministr vnitra Borlenghi, ministr zahraničí Bramuglia –, tak zámožní průmyslníci a podnikatelé, jako byl například Miguel Miranda, multimilionář a vlastník několika obrovských konzerváren byl nejprve jmenován prezidentem Centrální banky, později nominován do čela Národního hospodářského výboru (*Consejo Económico Nacional*), instituce zodpovědné za formulaci a realizaci státní hospodářské politiky. Miranda, přezdívaný „car argentinských financí“, se brzy stal druhým nejvýznamnějším mužem režimu. Jeho dílem bylo, v květnu 1946, zřízení Argentinského institutu pro podporu obchodní výměny (*Instituto Argentino para la promoción del Intercambio*, IAPI), který dostal na starost řízení nákupu a prodeje exportních komodit. Hlavním úkolem IAPI bylo zvýšit zisky z exportu na maximum, aby takto získané finanční prostředky mohly být využity pro nákup techniky a technologií potřebných pro rozvoj průmyslu, hlavní a nikdy nedosažené Perónovy mety. Domácí producenti vývozních – čili zemědělských – výrobků byli nuceni svou produkci odprodávat úředníkům z IAPI hluboko pod cenami na světovém trhu, přičemž IAPI pak tyto komodity výhodně prodával zahraničním odběratelům. Z IAPI, které se brzy proměnilo v hnízdo neuvěřitelné korupce, se tak stal hlavní orgán pro přerozdělování zisků, přičemž zemědělcům bylo odebíráno to, co se poté formou vysokých platů a nejrůznějších výhod rozdělovalo městskému obyvatelstvu, hlavně dělníkům.

V roce 1946 Perón převzal řízení země v tak příznivé mezinárodní situaci, jaká neměla v novodobých dějinách země obdoby. S koncem válečných blokády ceny zemědělských výrobků vylétly do závratných výšin a trhy na starém kontinentu se zdály být nenasytné. Navíc po svých předchůdcích zdědil obrovské devizové

rezervy, které dosahovaly výše 1,687 miliardy dolarů, což reprezentovalo třetinu devizových rezerv celého latinskoamerického kontinentu. Perón se v roce 1946 novinářům chlubil: „Chodbami Centrální banky se vůbec nedá projít, jak jsou zaplněné zlatými cihlami.“ V polovině roku 1946 došlo k výraznému zlepšení vztahů s USA. Washington sice i nadále pohlížel na Perónův režim s krajní nedůvěrou, ale v ovzduší nadcházející studené války potřeboval věrné spojence. Perón se měl stát, podobně jako Franco v Evropě, hrází proti nastupujícímu komunismu. Už v květnu 1946 Truman vyslal do Buenos Aires nového velvyslance, George Messersmitha, který se snažil dát zapomenout na agresivní styl svého předchůdce. Perón zvolil taktiku dvojí tváře: na veřejnosti zásadně vystupoval jako zapřisáhlý nepřítel *yanquis* a na každém kroku zdůrazňovat své odhodlání udržet Argentinu mimo vojenské a politické bloky mocností. V soukromých rozhovorech s americkými diplomaty se naopak tvářil velmi smířlivě, mnohdy dokonce servilně, a omlouval svá „ohnivá vystoupení“ před masami věrných.

Přes veškeré spory s Bradenem a občasné naschvály a provokace – pouhé dva dny po převzetí moci Perón navázal diplomatické styky se SSSR – se argentinský lídr Spojeným státům nikdy definitivně neodcizil. Důvod byl jednoduchý, Argentina americké dolary a technologie nutně potřebovala a Perón, když to situace vyžadovala, dokázal být chladně pragmatický. Poté, co vypukla korejská válka, dokonce zvažoval vyslání argentinské jednotky pod praporem OSN na obranu jižní Koreje. Když zjistil, jakou bouři nevole tento projekt doma vzbudil, zavčas ustoupil: „Udělám, co si žádá lid“. Čas od času se Spojeným státům postavil, například začal se španělským generálem Frankem pracovat na „Marshallově plánu po kreolsku“, který pro občanskou válku zničené Španělsko znamenal tisíce tun argentinského obilí – smlouva o vzájemné pomoci mezi oběma zeměmi byla podepsána 30. října 1946. Když Franjec prohloubil spolupráci s Američany, Perón přišel s novým nápadem – využíval koketování se Sovětským svazem jako mocnou diplomatickou páku. K velkému zděšení USA oficiálně uznal komunistickou „Říši zla“ a povolil argentinské komunistické straně legální existenci. Perónova diplomatická hra přinášela své ovoce. Perón si byl dobře vědom, že zde existují hranice dovoleného a nikdy nezašel tak daleko, že by například Sovětskému svazu nabídl umístit jeho vojenské základny na argentinském území.

Za Perónovy vlády se Argentina stala neoddiskutovatelným lídrem latinskoamerického světa. Perónův režim se k sousedům – s důležitou výjimkou Uruguaye, protože tam našli útočiště političtí uprchlíci – choval vesměs přátelsky. Přestože dohoda s Chile o celní unii nakonec neopustila rámeček hlavičkového papíru vládních dokumentů, byl Perón v Santiagu v roce 1953 přijat s nefalšovaným nadšením, jako muž, který objevil dlouho hledanou „třetí cestu mezi kapitalismem a socialismem“, mimořádně vhodnou pro latinskoamerické státy.

DĚLNICKÝ RÁJ

Na konci roku 1946 Perón představil svůj hospodářský program, sepsaný z větší části Mirandou ve formě módní „pětiletky“. Plán začínal s typicky peronovským patosem: „V roce 1810 jsme se osvobodili politicky, dnes toužíme po

nezávislosti hospodářské.“ Hlavní cíle byly jasné: země se měla dopracovat soběstačné, smíšené zemědělsko-průmyslové ekonomiky už v roce 1951, růst průmyslové výroby měl během příštích pěti let dosáhnout 43,2 %, vláda se zavázala splatit zahraniční dluh, podstatným způsobem zredukovat zahraniční vlastnictví v sektoru služeb a dopravy, zvýšit úroveň spotřeby spravedlivějším rozdělováním bohatství a současně udržet plnou zaměstnanost. Třešničkou na dortu pak byly sliby dělníkům v oblasti zlepšení pracovních podmínek. Kupodivu o zemědělství, páteři celého hospodářského života země, se v celém textu prakticky nemluvalo. V realizaci plánu se nejvýznamnějšího postu dostalo IAPI. A jeho úředníci se neprodleně pustili do práce, která ve svém výsledku sice povzbudila průmysl, ale během několika let poslala ke dnu zemědělství, bez něhož si země v systému mezinárodního obchodu nebude vědět rady.

Zprvu šlo všechno překvapivě dobře, HDP v letech 1945–1948 vzrostl o 29 % a průmysl, jemuž i nadále vévodila výroba textilu, se rozvíjel podle předpokladů. Aby růstu nic nebránilo, Centrální banka v Mirandových rukou se přestala ohlížet na inflaci a vpouštěla do ekonomiky, bez ohledu na stagnující produktivitu práce, stále více a více peněz. Další institucí, která se na zhoubné proinflační politice mohutně podílela, byla Průmyslová banka (*Banco Industrial*), založená v roce 1944, která s neuvěřitelnou štědrostí poskytovala velmi výhodné úvěry i těm nejabsurdnějším podnikatelským záměrům, jen pokud měly alespoň nominálně něco společného s průmyslovým rozvojem. Mnohdy se jednalo o bezúročnou půjčku, které se vzhledem k rychle rostoucí inflaci měnily postupem času v dary. Přes Perónův důraz na státní a státem podporované podniky se průmyslový boom týkal z větší části podniků privátních. Na státní vysoké pece, které prakticky stoprocentně závisely na přísunu importovaných surovin, se brzy nedostávalo peněz, protože Perón se rozhodl splnit své sliby v oblasti sektoru služeb a „zakoupit“ Argentincům zpět cizinci uzurpované železniční a telefonní sítě.

Odkoupení Unión Telefónica, kterou Britové již na konci 20. let prodali newyorské ITT, přišlo Argentinu na 370 milionů pesos. Nejspektakulárnějším (a bezkonkurenčně nejdražším) počinem však bylo „znárodnění“ britských železnic, symbolu někdejší gründerké prosperity země. Akce se uskutečnila v únoru 1947 a přišla Argentinu celkem na 2 miliardy pesos. Britové sami už od konce 30. let považovali „argentinizaci“ železnic za nevyhnutelnou, protože jak samotné dráhy, tak jejich vybavení byly neuvěřitelně zastaralé a nutně vyžadovaly astronomické investice. Perón o zoufalém stavu železnic dobře věděl a byl odhodlán k nesmlouvavým obchodním jednáním, protože mnil za „staré železo“, jak železnice sám nazýval, zaplatit co nejméně. Situace se zkomplikovala poté, co do hry vstoupil další faktor. Celkem 150 milionů liber, které reprezentovaly britské dluhy Argentině za dodávky masa ve válečných letech, zůstávalo blokováno na účtu Bank of England. Britové přišli s plánem, jak tento dluh sprovodit ze světa: Argentinci si za tyto peníze měli „koupit“ své vlastní železnice. Perón zuřil, ale nezbylo mu než ustoupit. Obě strany pochopitelně „ocenily“ argentinskou dráhu rozdílným způsobem. Britové žádali 250 milionů liber, přičemž nezávislí odborníci z londýnské burzy si jich cenili pouze na 130 milionů. Perón nakonec zaplatil 150 milionů, v přepočtu 2,028 miliardy pesos, což podle

zahraničních pozorovatelů nebyl příliš výhodný obchod. Argentina sice získala železniční tratě v celkové délce 30 000 km, ale více než polovina lokomotiv a vagonů pocházela z období před první světovou válkou a velká část tratí byla v naprosto dezolátním stavu. Handrkování s Brity o výslednou cenu prozradilo ledacos zajímavého i o Perónově „vášnivém vlastenectví“. Perón, a podobná situace se bude opakovat mnohokrát i v budoucnu, sice navenek vystupoval jako zavilý nepřítel zahraničního kapitálu (a kapitálu vůbec), ale při konkrétních jednáních dokázal být až podlézavý, pokud mu na kladném výsledku skutečně záleželo. Při jednání se zahraničními těžaři ropy se to projevilo zcela otevřeně. Navenek byl sice Perón odhodlaným zastáncem YPF, ale když zjistil, že domácí producenti zvyšující se spotřebu svými dodávkami nepokryjí, neváhal se doprošovat třeba i symbolu všeho zahraničního útlaku, nenáviděné, veřejně pomlouvané a hrubě urážené Standard Oil. Perón se snažil vytloukat nacionalistický kapitál i ze svých porážek. Pokud došlo k dohodě, bezostyšně překrcoval realitu a Argentincům spiklenecky líčil, jak cizince zase jednou doběhl. V soukromí se pak zcela cynicky s *gringos* dohodl, že pokud na tuto hru přistoupí a potvrdí jeho verzi, dostane se jim všemožných výhod. Pokud jednání ztroskotala, prezentoval to Perón jako další vítězství na cestě k ekonomické a mezinárodněpolitické nezávislosti Argentiny, která almužny a milodary v podobě zahraničních úvěrů nepotřebuje.

Zvláštní kapitolou byl Perónův vztah k armádě, z jejíž řad sám vzešel. Jakkoli byl profesionální voják, rozhodně nemínil zavést v zemi vojenský režim a ze všech sil se snažil „zvádavě“ uniformované kolegy od politiky odradit. Aby toho dosáhl, poskytl důstojníkům neuvěřitelně vysoké platy a zvýšil vojenské penze. Pokud peníze stačily, nakupoval Perón moderní zbraně ze zahraničí – v roce 1947 například proudové stíhačky z Velké Británie. Peníze však potřeboval hlavně na uplácení dělníků, takže vojenský rozpočet byl neustále krácen, až po roce 1949 klesl na jednu pětinu ve srovnání s „obdobím před Perónem“, a na této výši setrval prakticky beze změn. Perónova strategie vůči armádě byla velmi podobná té, kterou užíval vůči dělnické třídě: vysoké platy, všemožné výhody a poměrně snadná možnost profesionálního vzestupu, oplátkou loajalita a poslušnost.

Hlavním Perónovým problémem v letech 1946–1947 byly jeho vztahy se syndikáty, které podpořily jeho prezidentskou kandidaturu a nyní za to očekávaly protislužby. Perón ovšem dával přednost přímé komunikaci s dělníky – aby si dobře uvědomili, kdo je jejich dobrodincem – a nestál o nezávislé prostředníky, kteří by jej „okrádali o zásluhy“. Poté, co byl zvolen prezidentem, zahájil Perón ofenzivu, která mu v konečném důsledku přinesla absolutní kontrolu nad odbory. Nechal rozpustit Stranu práce (*Partido Laborista*) a namísto ní založil Jedinou stranu národní revoluce (*Partido Único de la Revolución Nacional*), přičemž na mnohé bývalé čelné představitele laboristické strany místo ve vládním kabinetu nezbylo. Hlavním Perónovým oponentem se stal Cypriano Reyes, odborářský lídr pracovníků v masném průmyslu, jeden z hlavních organizátorů legendární properónovské demonstrace ze 17. října 1945. Reyes se dostal s Perónem do ostrého konfliktu a spor vyústil do protestní stávký dělníků v masokombinátech. Perón na potlačení stávký povolal policii a Reyes

skončil ve vězení. V září 1948 byl znovu zatčen, obviněn z přípravy atentátu na hlavu státu a odsouzen na sedm let do vězení. Perón tak dal jasně najevo, že vedle sebe žádnou mocenskou konkurenci nestrpí a že stojí o poslušné podřízené, nikoliv o nezávisle vystupující spolupracovníky.

Městské obyvatelstvo zatím početně rychle rostlo, vzhledem k Perónově „mačešskému“ postupu vůči venkovu a zemědělství rurální exodus nabíral na obrátkách. Vnitřní emigranti nahradili někdejší přistěhovalce ze zámoří a Buenos Aires se měnilo ve skutečnou megalopolis: Velké Buenos Aires vzrostlo ze 3,4 milionu obyvatel v roce 1936 na 4,7 milionu v roce 1947, přičemž v roce 1960 počet jeho obyvatel překročí 7 milionů. Drtivá většina „nových porteños“ se uchýtila v dělnických profesích a brzy se odborově organizovala. A tady se nacházel skutečný základ Perónovy moci, mnohem stabilnější než všechny předešlé politické koalice. Ukázalo se, že naprostá většina odborových organizací bez větších protestů obětuje svou svobodu a nezávislost na oltář materiálních výhod. Perón nikdy nešetřil penězi, jednalo-li se o platy odborových funkcionářů, a tato investice se mu stonásobně vrátila. Došlo sice i ke konfliktům s některými profesionálními organizacemi příslušníků středních tříd – bankovní zaměstnanci a podobně –, ale drsný nátlak ze strany nyní už všemocné a Perónem dokonale ovládané CGT nakonec dokázal všechny rebelantské odborové svazy spolehlivě „peronizovat“. Perón pozvolna měnil odbory ve státní instituce a v roce 1950 profesionální lídři syndikátů získali statut státních zaměstnanců. Současně se však začal prezident od dělníků pozvolna distancovat – i když některé „konstanty“ zůstávaly, kupříkladu jeho zvyk před každým veřejným vystoupením odkládat „buržoazní sako“. Namísto role „prvního dělníka země“

začal vystupovat spíše jako ztělesnění státu a masová shromáždění peronistů na Květnovém náměstí připomínala stále více triumfy starořímských císařů. Na konci 40. let však byl peronismus stále velice vzdálený klasickým fašistickým režimům. Stát sice svým paternalistickým vztahem k odborům mimořádně zesílil, ale nebyl srovnatelný s všepožírajícími státními mašinériemi totalitárních režimů. V Perónově Argentině si občanská společnost, přes všechny represe a státní intervence, udržovala nezávislost, i když protiperónovská opozice neměla snadný život a svobodný tisk přežíval jen s největšími potížemi.

Z ideologického hlediska ostatně není interpretace peronismu nijak snadná. Perón o svém *justicialismo* (termín, který se postupně ustálil jako název Perónovy vládnoucí ideologie)

Avenida 9. července (*la Avenida 9 de julio*), jedna z hlavních tepen Buenos Aires

tvrdil, že je to systém zcela originální, dokonale přizpůsobený podmínkám Latinské Ameriky. Není zřejmé, v čem justicialismus vlastně spočíval, neboť Perón, jako příkladný populist, často měnil názory a ideologické souřadnice jeho systému se mnohdy posouvaly napříč politickým spektrem. Na jedné straně, za frenetického potlesku oddaných dělnických mas, žongloval s pojmy jako „třídní harmonie“, „spravedlnost při rozdělování“ a „polidšňující kapitál“, na druhé v soukromí upokojoval podnikatele vysvětlováním, že se jedná jen o nejnutnější ústupky, aby se zabránilo revoluci a mohlo být zachováno *status quo*. Oficiální ideologové justicialismu se neúnavně pokoušeli nalézt uspokojivou definici politického systému svého chlebováře. Doktor Raúl A. Mendé o justicialismu například tvrdil: „Je to doktrína, jejímž cílem je štěstí člověka uvnitř společnosti a tohoto štěstí lze dosáhnout harmonizováním materiálních a duchovních sil, individuálních i kolektivních, doplněných o křesťanské hodnoty“.

ODVRÁCENÁ TVÁŘ

Jeden ze zahraničních kritiků peronismu jej definoval jako směsici dobročinnosti a gangsterství. Perón byl sice modelovým populistou a toužil naslouchat upřímnému potlesku svých oddaných poddaných, ale když došly peníze, uměl ukázat i méně přívětivou tvář. Ne nadarmo bral lekce z pouličního násilí u samotných mistrů oboru. Hitler vysílal do pútek s oponenty své „hnědokošiláče“, Mussolini „černokošiláče“ a Perón nechal vyzbrojit a vycvičit své *descamisados* („bezkošiláče“). Přes pevně zakořeněnou legendu, opakovanou dokonce i v některých seriózních historických pracích, nešlo o chudáky, kterým nouze nedovolila zkompletovat svůj oděv, i když je pravda, že drtivá většina Perónových pouličních válečníků pocházela z těch nejchudších částí Buenos Aires, zejména ze čtvrti Boca. *Descamisados* však ve skutečnosti vděčili za své jméno faktu, že, na rozdíl od úředníků a obchodníků, nenesli bílé košile (tedy spíše „nelímečkování“ v opozici proti „bílým límečkům“). Ať už v jakémkoliv oděvu, *descamisados* byli dokonale vycvičeni ve vyvolávání pouličních násilností a jejich rabijátský repertoár se nápadně podobal menu, které v prvních letech nacismu servírovaly drsné šiky SA. Akční rádius *descamisados* sahal od prostého výprasku oponentů přes vypalování obchodů a dílen až po politické vraždy. Jejich jedinou ideologií byly naprostý obdiv vůči svému „dělníkovi číslo jedna“ a totální oddanost Evitě. Vždy byli připraveni v případě potřeby během několika desítek minut zaplnit k prasknutí Květnové náměstí (*Plaza de Mayo*), aby vládnoucímu páru nadšeně aplaudovali a dali výstrahu případným reptalům. Perón své *descamisados* používal jako přesvědčovacího prostředku, pokud chtěl od bohatých průmyslníků a obchodníků získat „dobrovolné“ sponzorské příspěvky. V případě odmítnutí odvážlivec podstupoval značné riziko, že se jeho továrny či sklady ocitnou „nešťastnou náhodou“ v plamenech či dojdou jiné podobné úhony.

Ostatně i chování samotné policie, zvláště tajné, mělo k ideálu rozhodně daleko a nezřídka se na policejních stanicích ozýval nářek týraných a mučených. Země, která se ještě včera mohla chlubit nejlepšími novinami jihoamerického

kontinentu, se nyní až příliš intimně seznámila s cenzurou, jež mohla nabývat až tragikomických forem. Stačilo, aby pan prezident projevil nespokojenost s určitým článkem, a redakce se rázem ocitla v chaosu „spontánní“ stávkou svého pomocného personálu. Jindy se zase objevily „neřešitelné“ problémy s dodávkami papíru či tiskařské černi. I univerzity pocítily dopad peronistické „personální politiky“, vždyť Perón nechal vyhodit z práce více než 1500 profesorů. U Nejvyššího soudu přežil v úřadu Perónovy čistky pouze jediný soudce.

Během roku 1948 se vláda postupně zmocnila všech soukromých rádiových stanic v Argentině. Od té doby až do roku 1955 éterem nezazněl ani jeden hlas, ba dokonce ani jedno jméno opozičního politika. Argentinci, z nichž mnozí žili v neustálém strachu z případné „návštěvy“ policie či *descamisados*, si vytvořili metaforický jazyk, který byl plně srozumitelný pouze zasvěceným. Tak se zrodilo i jméno „John Sunday“, kterým Argentinci křtili svého dobrodince při opatrných rozhovorech se zahraničními návštěvníky. Perón po dlouhou dobu dokázal dokonale využívat staré politologické poučky z kuchyně Napoleona Bonaparta, který svého času prohlásil, že francouzský lid se stará jen málo o svobodu, to, co si skutečně přeje, je rovnost. A tak dokud měl režim dostatek prostředků na mimořádné odměny i na udržování nejdražšího sociálního systému na světě, zdálo se, že většina Argentinců upřednostňuje rovnostářství před svobodou.

BŮH MÁ JMÉNO EVA

Kuriózním fenoménem peronistické Argentiny bylo postavení prezidentovy manželky, jež se stala skutečným ztělesněním režimu. Mnoho historiků se domnívá, že bez pomoci své ženy by se Perón na samotný vrcholek moci nikdy nevyšplhal. Ať už je pravda jakákoli, stěží budeme v novodobých dějinách kterékoliv světové země hledat ženu, která takovou měrou ovlivnila politické dění.

María Eva Duarte, zvaná „Evita“, se narodila roku 1919 v malém provinčním městečku Los Toldos nedaleko Buenos Aires jako nemanželská dcera vcelku zámožného statkáře, který však své otcovství nikdy oficiálně neuznal. Handicap nelegitimního původu Evu záhy vyhnal z maloměsta a v patnácti letech už si v metropoli vydělávala na živobytí jako druhořadá herečka. Ředitel pošt a rozhlasu, plukovník Imbert, jí později prosadil do rolí v tehdy nesmírně populárních rozhlasových seriálových hrách. Její život doznal osudové změny, když se jí podařilo prodat se do společnosti vojenských důstojníků, kde získala „krásné šaty, drahé šperky a špatnou pověst“. Tam se seznámila s Perónem a stala se jeho přítelkyní. Evita Perónovi pomohla zejména díky svým rozsáhlým stykům s vojáky, odboráři i politiky, znala se se stovkami osob a především u odborových bossů se těšila velké úctě.

Evitě se nedostalo širšího vzdělání, ale byla krásná a přitažlivá, o vysoké politice nevěděla nic, ale disponovala značnou dávkou přirozené inteligence. Svému budoucímu choti nemohla nabídnout věno, které by mu pomohlo odstartovat jeho ambiciózní politickou kariéru, ale disponovala darem mnohem vzácnějším – dokázala zapůsobit na masy ještě mnohem intenzivněji než on sám. Stala se fanatickou peronistkou a miliony jejích věrných obdivovatelů ji

napodobovaly. Ukázalo se, že není špatnou herečkou, že se jí pouze nedostávalo náležitých rolí. Jako propagátorka politiky svého muže si vedla s takovou vervou a přesvědčivostí, že jí brzy téměř celá země ležela u nohou. Po nějakou dobu pracovala v Perónově vládě jako ministryně práce a sociálních věcí, ale daleko větších úspěchů dosáhla ve své hlavní úloze: vystupovat jako živoucí ztělesnění peronismu. Hýřila aktivitou – bojovala za volební právo žen (bylo uzákoněno v roce 1947), založila a vedla ženskou odnož Perónovy strany, pravidelně psala do novin. Na počátku roku 1947 koupila deník *La Democracia* a přeměnila jej v rekordním čase na hlásnou troubu Perónova režimu.

Už v červnu 1946 příslušníci buenosaireské smetánky odepřeli Evitě předsednictví v Dobročinné společnosti (*Sociedad de Beneficiencia*), což byla čestná funkce, která tradičně náležela manželce hlavy státu. Jestliže buenosaireská „lepší společnost“ nesnášela Peróna pro jeho koketování s dělníky a odboráři, Evu pro její původ přímo k smrti nenáviděla. Evita nejprve přiměla manžela, aby si vláda vzala Dobročinnou společnost „na starost“, a vzápětí následovala čistka mezi jejími představiteli, či lépe řečeno představitelkami. Nedlouho poté Eva založila Nadaci Evy Perónové (*Fundación Eva Perón*), která se brzy proměnila v obrovský a úžasně výkonný stroj na získávání peněz. Nadace byla štědře dotována státem, její příspěvatelé byli daňově mimořádně zvýhodněni, jedním denním platem ročně do ní přispívali prakticky všichni dělníci v zemi, někteří z přesvědčení, jiní ze strachu před *descamisados*. Eva stavěla nemocnice, podporovala lékárny pro chudé, ubytovny pro pracující dívky a ženy, obchody s levnými potravinami, organizovala rozdávání šatstva potřebným, nadace poměrně účinně zasahovala při živelných katastrofách doma i v zahraničí. Vrcholným číslem její charitativní činnosti byly akce s dětmi, které byly pravidelně – a s odpovídající publicitou – obdarovávány hračkami opatřenými nálepkou „od Evity“. Stovky fotografií, na nichž rozdává rozzářeným dětským postavíčkám fotbalové dresy či poukazy na prázdninové pobyty, byly pochopitelně skvělou reklamou pro režim. Postupem času se začalo mluvit o „ztracených“ fondech a dokonce o tom, že Evita podstatnou část kapitálu nadace „přesunula“ na rodinné konto. Eva pomlouvače smetla (ovšem jen dočasně) jediným vystoupením v rozhlase, když veřejně prohlásila: „Celý svět ví, že jsem poctivá.“ Nadace Evy Perónové nebyla nikdy podrobena kontrole. Jisté je, že i když o temném osudu mnoha nadačních milionů se mohou Argentinci dodnes jen dohadovat a i když se Eva někdy chovala jako byzantská císařovna rozhazující mince aplaudujícím davům, její zásluhou se počet nemocničních lůžek v zemi prakticky zdvojnásobil a o čtvrtinu vzrostl počet míst ve školách.

Eva měla navíc mnohdy originální smysl pro humor, namíchaný v přesných dávkách s národní hrdostí a tradiční latinskoamerickou pýchou. Když argentinská ambasáda ve Washingtonu obdržela pravidelnou žádost o pomoc místním charitativním organizacím, Evita nechala v Buenos Aires naložit celou loď potravinami a starým šatstvem a poslat ji do USA. Užaslým reportérům pak sdělila, že Perónova Argentina je na tom tak dobře, že se může o své bohatství podělit i s americkými žebráky.

V polovině roku 1947 Eva podnikla legendární okružní cestu po „bratrských románských zemích“ na starém kontinentu. I přes drobné problémy pod Ape-

ninami byla její cesta po Španělsku, Francii a Itálii obrovským triumfem. Eva se proměnila v živoucí symbol režimu a v opravdový mýtus. Její charitativní činnost jí vynesla přívlastky jako „Paní naděje“ (*Dama de la Esperanza*) či „Praporečnice ponižovaných“ (*Abanderada de los Humildes*). Manželský svazek s Perónem byl vlastně také jistým symbolem, vždyť ona, vzešlá jako nemanželské dítě z té největší bídy, mohla být zářným příkladem skvělé kariéry, kterou nynější režim umožňoval i těm nejchudším. Díky Evitě měli i ti nejprostší obyvatelé pampy či chudých buenosaireských předměstí pocit, že „tam nahoře sedí jeden z nich“, kdosi připravený naslouchat a pomoci. Perón a Eva se zdáli být neporazitelným párem, jak tvrdil jeden z jejich sloganů „Perón cumple, Eva dignifica“ (Perón plní, Eva povznáší). Dokud stačily peníze, z pohledu milionů dělníků to mohla být pravda.

Na začátku 50. let měla Evita v rukou prakticky stejnou moc jako Perón a byla mnohem populárnější. *Descamisados* ji vzývali jako bohyni, její portréty zdobily stovky ulic i veřejných prostranství a v roce 1951 byla odstartována kampaň, která jí měla dopomoci k postu viceprezidentky. Tentokrát ovšem narazila. Konzervativní a machističtí generálové nemínili strpět v tak vysoké funkci ženu, byť by to byla Perónova manželka. Navíc je vyděsil Evitin nápad „vylepšit“ ozbrojené síly státu zřízením po zuby vyzbrojených dělnických milic. Přes veškerou snahu musela nakonec kapitulovat. Nedlouho poté byli Argentinci zaskočeni zprávou o vážné chorobě svého plavovlasého idolu. Po dlouhém utrpení rakovina zakončila hvězdnou kariéru nejproslulejší latinskoamerické ženy všech dob. Když v roce 1952, ve věku pouhých 33 let, zemřela, v celé zemi byly zastaveny hodiny v okamžiku jejího odchodu, přičemž mnohé tak zůstaly po celá léta. Každá provincie obdržela od kongresu příkaz, aby alespoň jedno její město bylo přejmenováno na Evinu počest. Její autobiografická kniha *La razón de mi vida* (Smysl mého života) se stala povinnou četbou v argentinských školách. Objevily se dokonce petice, které žádaly Vatikán o její svatořečení. K němu sice nedošlo, ale svaté obrázky s její postavou v hlavní roli se staly úspěšným obchodním artiklem a modlitbičky začínající „Zdrávas Maria Eva“ každodenní realitou.

PROKLETÍ AMERIČANÉ

V prosinci 1947 se Perónova strana přejmenovala na Peronistickou stranu (*Partido Peronista*). Perón dosáhl takové moci, že mohl začít svou vládu bez obav personifikovat. Historie Perónovy strany je do značné míry symptomatická pro celý režim. Zprvu byl počet jejích členů přísně limitován, podobně jako v prvních letech Hitlerovy NSDAP či komunistické strany v bolševickém

Zbožňovaná Evita

Rusku. Bylo veřejným tajemstvím, že stát se jejím členem může přinést mnohé přímé i nepřímé výhody. Později se ovšem aura avantgardy postupně vytrátila a Perón změnil taktiku. Podle jím vypracovaného „Plánu politické akce“ se cílem stalo učinit z každého argentinského občana peronistu. Přebudování na masovou stranu rychle pokračovalo a „Plán č. 42“ stanovil, že se každý státní úředník musí stát členem strany. Už ne výsada, ale vyžadovaná nutnost. Eva Perónová to nakonec vyhlásí přímo: „V těchto dnech být peronistou je povinnost“.

V roce 1949 byla – bez opozice, která jako jeden muž opustila parlament – schválena nová ústava. Ta byla sice formálně představena jako vylepšená verze své předchůdkyně z roku 1853, ale změny byly tak rozsáhlé a významné, že se ve skutečnosti jednalo o zcela novou konstituci. Podle ní mohl být prezident znovuvolán do šestiletých mandátů. Byl zrušen sbor volitelů, napříště už měla být hlava státu volena přímou volbou samotných občanů. Podobně i senátoři už neměli být voleni provinčními parlamenty, ale přímo voliči, a mandát poslanců dolní komory byl prodloužen ze čtyř na šest let. Prezident dostal větší pravomoci pro zásah v „bouřících se provinciích“: mohl neomezeně vyhlašovat tzv. stav vnitřní války. Dlouhý proces centralizace Argentinské republiky se blížil ke svému konci. Legendární článek 33 obsahoval „desatero práv pracujících“, včetně práva na práci. Na rozdíl od své liberální předchůdkyně však ústava z roku 1949 zmiňovala jen velmi okrajově tradiční občanská práva a svobody a namísto nich zdůrazňovala práva korporativní, vyplývající z kolektivního charakteru společnosti. Protože soukromé vlastnictví bylo v ústavě definováno jako „přirozené právo, omezené svou společenskou rolí“, bylo zřejmé, že si stát nyní uzurpuje právo na znárodňování průmyslových podniků i půdy, pokud vznikne dojem, že soukromí vlastníci nejsou schopni zajistit „jejich využívání v zájmu celé společnosti“.

Ústava z roku 1949 byla symbolem Perónova velikého vítězství, naneštěstí pro něj se však mělo jednat o jeden z jeho posledních triumfů. I když z politického hlediska se mu ještě několik let nemohl postavit žádný vážnější soupeř, začala se mocenská židle pod Perónem kymáčet z ekonomických příčin. Perón utrácel příliš mnoho a příliš rychle. I když je třeba brát v úvahu, že import byl ve válečných časech značně limitován, fakt, že v roce 1948 dosáhla úroveň dovozu čtyřnásobku v porovnání s rokem 1945, byl více než varující. Ve snaze nastartovat průmysl a uspokojit hlad dělníků a středních vrstev po spotřebním zbožím z dovozu se importovalo takovým tempem, že přístavní dělníci nestačili zaoceánské lodě vykládat a zboží se na dlouhé týdny ba i měsíce hromadilo v přístavu. Perón podlehl nákupní horečce jednak proto, že se mu zděděné finanční rezervy zdály neutratitelné, jednak že očekával, že hladem sužovaná poválečná Evropa absorbuje veškerý argentinský export. Ani jeden z těchto předpokladů se nesplnil, navíc se znovu objevil problém, který argentinský obchod sužoval už ve 30. letech. Argentina většinu zboží nakupovala v USA, na jejichž trzích nebyla schopna se výrazněji prosadit, a naopak mohutně vyvážela do Evropy, odkud ovšem jen stěží mohla očekávat uspokojivý dovoz. Po válce měla Evropa dost starostí sama se sebou a v prvních poválečných letech nebyly s to její průmyslové podniky argentinskou poptávku uspo-

kojit. Navíc vyvstaly další obtíže, které před válkou neexistovaly. Dříve mohli Argentinci přebytečné libry (či jiné evropské měny) proměnit za dolary a nakoupit potřebné zboží v USA. Po větší část 40. let však nebyly evropské měny, včetně britské libry, konvertibilní a tato možnost tedy přestala existovat. V poválečných letech tak Argentina vyvážela pouhou čtvrtinu toho, co představoval její dovoz amerických výrobků, přičemž rozdíl byl splácen z válečných finančních rezerv. Dolarové rezervy představovaly na počátku roku 1945 569 milionů a zdály se být nevyčerpatelné, na konci roku 1947 z nich zbývalo jen torzo.

Perónovi rádci, v čele s Mirandou, záhy po skončení války definitivně pohřbili naději, že se jim podaří proniknout na trh v USA, a upnuli se na Marshallův plán. Velká část amerických dolarů pocházejících z Marshallova plánu totiž byla určena na nákup potravin pro hladovějící Evropany a Argentinci doufali, že podstatná část těchto dolarů skončí v kapsách domácích exportérů a prostřednictvím IAPI ve státní pokladně. Nadále tedy jako smyslu zbavení nakupovali v USA, neboť se domnívali, že si tak Američany nakloní (popřípadě vyděsí zadlužením) a oni je nechají participovat na slibných možnostech evropské rekonstrukce. Na počátku roku 1948 však přišla zpráva, z níž se už argentinská ekonomika neměla vzpamatovat: USA oznámily, že evropský kontinent nasytí svým vlastním masem a obilím, doplněným o produkci Kanady a dalších zemí Commonwealthu. Vzhledem k předcházejícím dlouholetým zkušenostem argentinských exportérů s americkým „svobodnětržním“ vystupováním na poli zahraničního obchodu se dalo něco podobného očekávat, ale pro Peróna to znamenalo nefalšovaný šok. Perón se začal Američanů, mnohdy nedůstojně, doprošovat. Při svém setkání s novým americkým velvyslancem v Argentíně, Jamesem Bruceem, v dubnu 1948 zaskočenému americkému diplomatovi prozradil, že veškeré jeho protiyankeeské filipiky jsou adresovány výhradně domácímu publiku a prezentoval se jako věrný obránce panamerikanismu a západního světa. O své „třetí cestě“ Bruceem řekl, že je určena výhradně pro období míru a že v případě války mezi oběma studenovělečnickými mocenskými bloky by se bezpochyby Argentina všemi svými silami postavila za USA a jejich spojení. Američany však ani ponížené Perónovi supliky neobměkčily. Perón spolu s Mirandou viděli jedinou spásu argentinské ekonomiky v nové světové válce, která by otevřela argentinskému exportu nové nenasycené trhy. Perón o válce mluvil tak často, že nakonec přesvědčil sám sebe. Jadernou apokalypsu ohlásil v novinovém článku, podepsaném pro jistotu nepříteli skromným pseudonymem Descartes, nejspíše na rok 1952. Obě válčící velmoci, USA a SSSR, měly být ničivým konfliktem natolik otřeseny, že budou muset své postavení supervelmocí přenechat novým lídrům, do jejichž čela Perón „nominoval“ svou Argentinu. Perón vsadil vše na jednu kartu, a když ke světovému konfliktu nedošlo, cítil se podveden. Argentina zatím urychleně vyklízela své pozice na světovém trhu s potravinami. Mezi roky 1948–1952 argentinský podíl na světovém obchodu s obilím klesl z 23 % na pouhých 9 %, u kukuřice dokonce ze 64 % na 23,5 %. Vzhledem k nemožnosti podílet se na zásobování západní Evropy prostřednictvím Marshallova plánu nyní Argentincům zbývaly nepříteli perspektivní trhy v Brazílii či Frankově Špa-

nělsku. Pokusy o ekonomickou svrchovanost nakonec stály Argentinu i tu pozici, kterou na světovém trhu okupovala před Perónem. I přes rozhořčené kritiky Perónových oponentů je třeba přiznat, že z větší části byla krize argentinského zemědělství (a tudíž celé národní ekonomiky) způsobena objektivními faktory, proti jejichž působení by byla bezmocná i jakákoliv jiná vláda: nejprve válečné blokády a nedostatek lodí, poté nemožnost participovat na Marshallově plánu a tvrdá konkurence zahraničních, zejména amerických farmářů. Zemědělsky využívané půdy začalo ubývat už před nástupem Velkého industrializátora, mezi koncem 30. a polovinou 50. let se půda určená k pěstování obilovin zmenšila o 30 %, kukuřičná pole o 50 %. Perón však svými naivními projekty bleskurychlé industrializace a soběstačnosti Argentiny krizi podstatně zhoršil. IAPI zemědělce nemilosrdně vykořisťoval. Tím, že Perón stanovil poměrně vysokou minimální mzdu pro námezdní pracovníky v zemědělském sektoru, zvýšil výrobní náklady a prodražil zemědělskou exportní produkci, což ji v ostrém konkurenčním boji na přezásobeném světovém trhu s potravinami pochopitelně handicapovalo. Odliv investičních prostředků ze zemědělství do průmyslu pak dílo zkázy jen dokonal.

Když si Perón uvědomil, že udělal chybu, a pokusil se zaměřit přízeň státu na zemědělce, bylo pozdě. Na krizi exportu se ovšem podepsal i další Perónův tah. Jeho snaha o zlepšení životní úrovně městských vrstev, základní politické opory režimu, vedla nakonec ke křiveným metám. Dělníci měli dostatek peněz na nákup potravin a vnitřní spotřeba se zvýšila o celou třetinu. To ve svém důsledku vedlo k dalšímu poklesu exportu. Snad nejmarkantněji se to projevilo u masa: oproti 70 kg masa na hlavu, které Argentina exportovala na konci 20. let, toto číslo na počátku 50. let pokleslo na pouhých 17 kg. Británie byla nadále ochotná kupovat argentinské hovězí za slušné ceny, ale pokles domácí produkce byl tak hluboký, že Argentina nebyla schopna ani naplnit vývozní kvóty, které jí poskytla bilaterální smlouva mezi oběma zeměmi z roku 1949. Velká Británie se začala pozvolna propadat na žebříčku argentinských obchodních partnerů, jestliže v roce 1947 byla po USA druhým největším obchodním partnerem Argentiny, pak v roce 1951 už jen dvanáctým a o rok později dokonce až osmnáctým. Nejčernější noční můry konzervativců vládnoucích ve 30. letech se naplnily, tradiční „speciální“ obchodní vztahy mezi Argentinou a Británií se zhroutily a Argentina přes veškerou snahu nebyla schopna je plnohodnotně nahradit. Země se navíc potýkala s vážnou energetickou krizí. I když se YPF snažila a během prvních pěti let Perónovy vlády se jí podařilo domácí produkci zvýšit téměř o čtvrtinu, stále se musela více než polovina spotřebovávané ropy dovážet. Vzhledem ke katastrofálnímu nedostatku paliv – uhlí se nakupovalo až v Porúří – pochopitelně stagnovala výroba elektřiny, což mělo pro Perónovy industrializační plány katastrofální dopady. Přes varovné hlasy ekonomů byla industrializace zpočátku většinou městského obyvatelstva přijímána s nekritickým nadšením. Ulice hlavního města sice nezřídka zůstávaly potměšelé a kvůli nedostatku elektrického proudu se lidé často museli zříci dobrodiní výtahů, ale v prvních letech tak všichni činili se slavnostním pocitem nutné oběti, kterou dobrovolně kladli na oltář budoucí prosperity vlasti. Entusiasmus však neměl mít dlouhého trvání.

Rok 1952 znamenal konec všem nadějím na vymanění se z krize. Zemědělská produkce poklesla o 15 % v porovnání s rokem 1951, který už sám o sobě za mnoho nestál, HDP poklesl o 6 %, export představoval sotva polovinu hodnoty z roku 1950. V porovnání s rokem 1943 byl HDP pouze o 3 % vyšší, zatímco životní náklady stouply za jediný rok o více než 40 %. V květnu 1950 už argentinský dluh vůči USA dosáhl 245 milionů dolarů, což Peróna přinutilo požádat o půjčku. Po tvrdých vyjednáváních nakonec zůstal zklamán, podařilo se mu získat pouhých 125 milionů dolarů u newyorské Export-Import Bank, což na velké investice nestačilo. Perón musel také začít bojovat s hrozící nezaměstnaností, neboť ústava Argentině zaručovala právo na práci. Vzhledem ke stagnujícímu zemědělství a pomalu se rozvíjejícímu průmyslu se záhy začal projevovat nedostatek pracovních míst (v letech 1949–1953 jich v průmyslu ubylo více než 80 000). Perón se tento problém snažil řešit „nafukováním“ státního sektoru.

Stejným tempem, jakým se zhoršovala ekonomická situace v zemi, Perón přitvrzoval represii. Ta od roku 1949 nabývá pozvolna stále vyhraněnějších forem a množící se kritici režimu byli umlčovani s rostoucí brutalitou. Velké deníky z metropole, *La Prensa*, *La Nación*, *Clarín*, byly vystaveny prakticky nepřetržitě perzekuci, přičemž občasná policejní razie se nezastavily ani před branami United Press a Associated Press. Významně byla posílena policie, a to jak rozpočtově, tak početně: byly vytvořeny nové policejní útvary, včetně zvláštních odborů pro sledování politických stran a syndikátů. V roce 1950 kongres schválil nový zákon o špionáži a zradě, který rozšířil repertoár „zločinů proti státu“. Tisíce Perónových oponentů musely odejít ze země a hledat útočiště v Montevideu. V lednu 1951 utržil zbylý svobodný argentinský tisk těžkou ránu. Odboráři deníku *La Prensa*, jedné z nejčtenějších argentinských tiskovin, vyvolali konflikt, při kterém byl jeden z dělníků zabit. Vzápětí byl deník vyvlastněn a v rekordním čase transformován v oficiální tiskový orgán CGT. Perón se tak zbavil ironických a nepříjemných kritiků, ale celá akce měla velmi negativní mezinárodní ohlas. Likvidace svobodného tisku byla obousečnou zbraní. Při nedostatku objektivních informací se rozšířil prostor pro fámy, které pak režimu škodily. Pověsti o mučení a o mizení osob, pravdivé jen zřídka, se množily ďábelskou rychlostí, ačkoliv násilnosti posvěcené Perónem byly například v porovnání s tím, co rozpoutala vojenská diktatura 70. let, spíše zanedbatelnou epizodou.

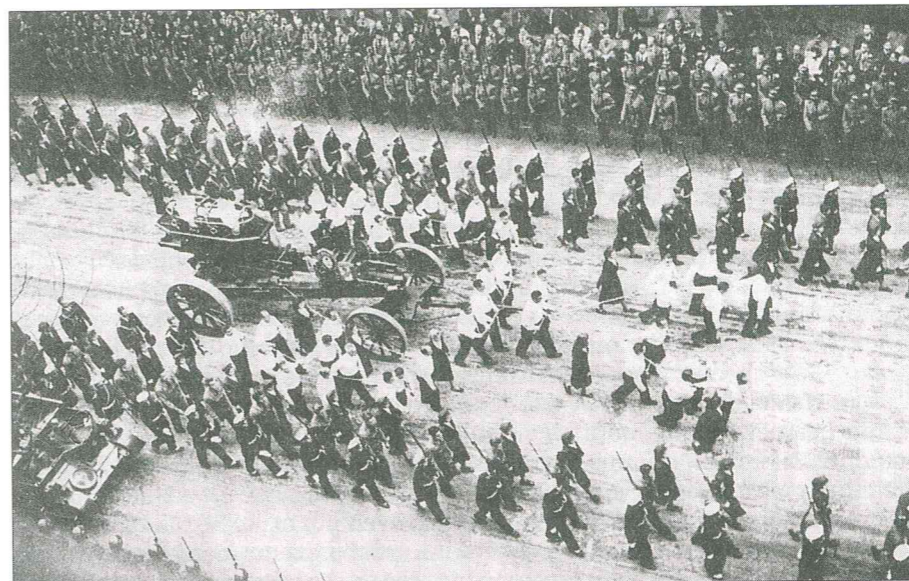
Mezitím oficiální tisk oddaně plnil svou patolízalskou roli a zaplavoval zemi trapnou propagandou. Obrovské usměvavé portréty vládnoucího páru po vzoru maoistické Číny zkrášlovaly veřejná prostranství i fasády domů, justicialismus se stal povinným učebním předmětem na školách. Když chyběly reálné úspěchy, které by bylo možno upřímně oslavovat, uchýloval se režim (podobně jako komunističtí pohlaváři východního bloku) alespoň k verbálním tirádám, o to zvuknějším, oč méně konkrétních informací obsahovaly. Propagandisté si našli vzor v sovětském Rusku, a tak se neúspěchy buď tajily, nebo byly vydávány přímo za úspěchy. Když nenávratně promrhaly devizové rezervy

a argentinská měna ztratila zlaté krytí, Perón svému národu „vysvětlil“, že kredit Argentiny je takový, že už není zapotřebí „mrzkého kovu“, aby bylo peso uznáváno po celém světě. Růžové brýle nasazené na prezidentově monumentálním nose zkreslily jeho úsudek do té míry, že veřejně prohlásil: „Už nemá žádný problém, který by bylo potřeba řešit.“ V roce 1950 Perón publikoval *Dvacet pravd justicialismu*, mezi nimiž bylo možné najít skvosty typu: „1. Skutečná demokracie je taková, která činí to, co lid chce, a hájí jediný zájem: zájem lidu. 2. Peronismus je lidový. Ostatní politické proudy jsou protilidové, a proto nejsou peronistické... 6. Pro peronistu neexistuje nic lepšího než jiný peronista. 7. Při politické činnosti je žebříček hodnot správného peronisty následující: Vlast, pak Hnutí a potom lidé... 12. V Nové Argentině jsou jedinou privilegovanou vrstvou děti.“ V pokleslém stylu nejvulgárnějších latinskoamerických diktátorů Perón takřka každoročně měnil tituly, jimiž se sám častoval: z Prvního dělníka republiky se stal Vůdce, později dokonce Osloboditel.

Přes veškeré potíže na počátku 50. let mohl Perón stále počítat se slušnou volební podporou. Ve volbách v listopadu 1951, prvním volebním klání konaném podle nové ústavy, se Perón dočkal potvrzení svého druhého prezidentského mandátu. Duo opozičních politiků z radikální strany, Ricardo Balbín (právě propuštěný z vězení) a Arturo Frondizi, totálně ignorováno sdělovacími prostředky, se pokusilo na náměstích o zázrak, ale neuspělo. Perón se s volební kampaní vůbec nenamáhal, nechal v ulici Florida instalovat výstavu „úspěchů režimu“ a přednesl několik projevů v rádiu, kam samozřejmě jeho soupeři vůbec nebyli vpuštěni. Poté, co Evita vymohla přístup k volebním urnám i argentinským ženám, se zisk peronistů vylepšil z 1,4 milionu hlasů (54 %) v roce 1946 na 4,6 milionu (64 %), kandidáti radikální strany se museli spokojit s 2,3 milionu hlasů. V roce 1946 Perón zvítězil o 260 000 hlasů, nyní už o 2,3 milionu. Peronisté získali vládu ve všech provinciích a nadále jim patřila i všechna křesla v senátu. Na rozdíl od roku 1946 však už volební vítězství nebylo zdaleka tak čisté a nezpochybnitelné. Perón zcela svévolně „přerozdělil“ volební obvody, aby to vyhovovalo jeho straně. Během volební kampaně prezident monopolizoval sdělovací prostředky, volební shromáždění opozice byla rozháňena, mnozí opoziční vůdci byli před volbami zadrženi pro „urážku státu“. Přesto se v samotném městském volebním obvodu podařilo buenosaireským radikálům získat 45 % celkového počtu hlasů, vzhledem k volební matematice to však nestačilo ani na pětinu příslušných poslaneckých mandátů.

BANKROT

Perón pompézně zahájil svůj druhý šestiletý prezidentský mandát v červnu 1952, ale úpadek už byl neodvratitelný. Ekonomická stagnace, v mnohých ohledech přímo krize, vyvolávala stále větší sociální nepokoje, všechny pokusy o resuscitaci ekonomického růstu selhaly a Perón už nabízel jediný lék – resy o resuscitaci ekonomického růstu selhaly, kde už se hromadily tisíce politických uprchlíků, a v únoru byl odhalen už třetí pokus o atentát na Peróna. Následovala nová vlna zatýkání. Vše ale bylo na nějaký čas zastíněno Evitinou smrtí na konci července 1952. Evitin pohřeb Perón zcela nestydatě zneužil pro

Evitin pohřeb

pokus o znovuzískání popularity. Tělo „první dámy Argentiny“ bylo v prosklené rakvi vystaveno po celých čtrnáct dní, aby „se s ní národ mohl osobně rozloučit“. Perón nechal Evitino tělo nabalzamovat a Argentinci měli tvář v tvář tragické smrti své „duchovní velitelky“ zapomenout na úpadek zemědělství, katastrofální stav průmyslu, zvyšující se inflaci i životní náklady.

Toto nechutné divadlo ovšem mohlo krizi pouze pozdržet, nikoliv odstranit, takže Perónův vládní kabinet nakonec přišel s druhým pětiletým plánem, nazvaným příznačně „Plan de emergencia“ (mimořádný, či spíše nouzový plán). V porovnání se svou předchůdkyní prezentovala druhá pětiletka mnohem skromnější a „přízemnější“ cíle. Namísto bombastických slibů se najednou mluvilo „pouze“ o „maximálním růstu ekonomiky, který by byl slučitelný s hospodářskou a sociální rovnováhou“. Hlavním cílem plánu byl boj s inflací, která znehodnocovala i vysoké dělnické mzdy a snižovala celkovou koupěschopnost. Perón navrhoval „společenskou smlouvu“, na jejímž základě by se o „případné zisky i ztráty“ rovnou měrou podělili a potřebné oběti přinesli jak velkostatkáři a průmyslníci, tak dělníci a střední třídy. V porovnání s první pětiletkou Perón v mnoha oblastech tvrdil pravý opak: rozvoj venkova měl být nadřazen rozvoji měst, zemědělství, hlavně jeho exportní sektor, mělo dostat přednost před průmyslem, kapitál a zisk měly být upřednostněny před dělníckými mzdami a výhodami, export měl převážit nad domácí spotřebou. Během pěti let se měla zdvojnásobit výměra zemědělsky využívané půdy, obrovské prostředky měly být vynaloženy na dovoz zemědělských strojů a nových technologií. Ve snaze nahradit rurálním exodem ztenčující se pracovní sílu na venkově nyní vláda chtěla zemědělcům posílat na výpomoc vojáky. IAPI měl pro-

příště platit prvovýrobcům ceny vyšší než na světových trzích, aby je tak motivoval a zabránil dalšímu opouštění půdy. Druhá pětiletka mluvila jasnou řečí i o přísné kontrole platů a mezd, které se měly zvyšovat pouze na základě doloženého růstu produktivity práce.

Znělo to navýsost rozumně, ale všem bylo jasné, že drtivá většina navržených opatření neopustí rámec papíru. Na masivní investice do zemědělského sektoru chyběly prostředky a Perón stěží mohl přemlouvat dělníky k utahování opasků, neboť právě ti nyní představovali jeho poslední oporu. Bez ohledu na svou ultranacionalistickou rétoriku Perón začal lákat do země zahraniční kapitál, protože pouze s domácími zdroji se nemohlo zdařit nastartovat novou konjunkturu. Perónovy námluvy s nadnárodními ekonomickými koncerny začaly v roce 1952, kdy Argentina podepsala smlouvu o spolupráci s italským Fiatem. V Córdobě měly vyrůst montážní linky na traktory, později se měla přičít i výroba nákladních a osobních vozů. Perónův ústup z boje proti „imperialistickému kapitálu“ vyvrcholil v březnu 1955, kdy byla nenáviděná Standard Oil udělena licence na těžbu ropy v Patagonii. To už ale Perón nezádržitelně šel ke svému mocenskému konci.

Perónova agónie se nesla ve znamení marných pokusů o šetření a hysterického pátrání po vinících katastrofy. Ve snaze posílit export masa prezident nařídil občanům jeden bezmasý den v týdnu, což ve skutečnosti znamenalo pouhý jeden den bez hovězího, protože ostatních druhů masa se toto nařízení netýkalo. Přesto se Argentinci cítili šeredně podvedeni, vždyť to byl útok na samotné kořeny národní existence – na argentinské jídlo *par excellence*. „Masová revolta“ pak měla i svou politickou dohru a oběť. V březnu 1953 Perónovi „vyšetřovatelé“ označili za viníka „hovězí tragédie“ Evitina bratra Juana Duarteho. Ten svůj přehmat „neustál“ a na počátku dubna rezignoval na svou funkci privátního Perónova sekretáře, již vykonával od roku 1946. O dva dny později si Perón ve veřejném projevu nebral servítky: „Jsem obklopen zloději a kuplíři“ a vyhrožoval všem viníkům drakonickými tresty. Duarte vzal jeho slova smrtelně vážně a o pár hodin později spáchal sebevraždu. Perón se nakonec odhodlal i k nařízení dvouletého zmrazení dělnických mezd a současně ke zrušení zmrazení nájmu v hlavním městě, což mělo oživit trh s byty a odstranit rostoucí bytovou nouzi v Buenos Aires. Perón tak vlastně v hrubých obrysech přijal politiku, kterou konzervativci praktikovali už ve 30. letech. V oba-
vách z reakcí dělníků však zůstával napůl cesty a neodhodlal se k devalvaci pesy, jedinému opatření, které by skutečně napomohlo k přerozdělení bohatství z města zpátky na venkov. S devalvovaným pesos by totiž zemědělci mohli prodávat za ceny na mezinárodním trhu, zatímco své půjčky a dluhy by mohli splácet ve znehodnocené domácí měně. Strach z „bratrů dělníků“ způsobil, že většina opatření druhé pětiletky buď nebyla realizována vůbec, nebo jen ve velmi kompromisní podobě. Celkově došlo k mírnému zlepšení, ale ekonomický zázrak, který jediný mohl Perónovu otrěsenou pozici zachránit, byl v nedohlednu. Zhýčkaní dělníci, kteří se i nepatrným poklesem životní úrovně cítili smrtelně uraženi a podvedeni, se začali bouřit. V akutní podobě vyvstal i problém *villas miseria* (nouzové kolonie). Už od začátku 50. let nedokázal stagnující průmysl poskytovat dostatečný počet pracovních příležitostí zástu-

pům venkovských imigrantů, kteří, ve stopách Evity, přicházeli do Buenos Aires za snem o lepším životě. Výsledkem byly neuvěřitelně chudé a zanedbané *villas miseria*, které začaly obtáčet Velké Buenos Aires.

Až do roku 1954 se Perónovi dařilo udržet dělníky na uzdě. V dubnu 1954 však vyhlásili stávkou hutníci a pak se pohádka o sociálním smíru zhroutila jako domeček z karet. Za rok 1954 bylo prostávkováno tolik pracovních dní jako za předchozích pět let dohromady. Perón ustoupil od svého předchozího rozhodnutí zmrazit platy, tím si znepřátelil i zaměstnavatele. Tlak se stával nesnesitelným, ať udělal cokoli, vždy si proti sobě někoho popudil. Podnikatelům odborářská „šlechta“ a rozmazlení a hýčkaní dělníci způsobovali obrovské potíže a průmyslníci brzy došli k názoru, že za nynější situace vlastně Perón představuje překážku na cestě k budoucí prosperitě.

Pak Perón udělal chybu, která jej v konečném důsledku stála vládu. V polovině roku 1954 se zcela nesmyslně a bezdůvodně pustil do konfliktu s katolickou církví, která vůči němu dosud zachovávala chladnou loajalitu. Za podporu ve volbách v roce 1946 se jí Perón odměnil zavedením povinné výuky náboženství na školách. Postupem času ale nadšení pro Peróna pozvolna ochladalo. Církevním prelátům vadilo, že se Perón vměšuje do tradičních církevních sfér, například charitativní činnosti, znechuceni byli i Perónovou propagandou, která justicialismus prezentovala jako „víru“, peronisty jako „věřící“ a samotného Peróna jako „apoštola“. V roce 1952 argentinská církev rozhodně odmítla podpořit kampaň požadující Evino blahofečení, pak už se mezi režimem a církví rozhostilo mlčení, které jen čas od času narušily skandální zprávy o nesčetných (a mnohdy nezletilých) Perónových milenkách. Jak se propast mezi církví a režimem rozevírala, získávala církev stále větší politický vliv. V první polovině 50. let byla jedinou civilní institucí, které se vyhlý čistky a „peronizace“, a stala se i útočištěm režimem pronásledovaných oponentů. Postoj církve k režimu zprvu pro Peróna nepředstavoval vážnější problém. Jakmile se ale cítil být okolnostmi zahrán do kouta, začal jednat jako smyslů zbavený a v každém viděl nepřítel. Své křížové tažení proti církvi zahájil veřejným obviněním několika biskupů ze „sabotování práce vlády“. Vzápětí byla odstartována kampaň, která v mnohém připomínala hysterický antiklerikalismus 19. století: byl zrušen zákon o povinné výuce náboženství ve školách a soukromým katolickým školám byl odňat státní příspěvek. Největší ránu církvi však uštědřil oficiálním znovupovolením veřejných domů, zakázaných v zemi už od roku 1933. Odpověď na sebe nenechala dlouho čekat. Jedenáctého června 1955 se procesí Božího těla, jehož se tradičně účastnili zejména zbožní a usedlí občané, vynikající programovým nezájmem o politické záležitosti, proměnilo v rozhořčenou demonstraci (více než 100 000 lidí) proti bezbožnému prezidentovi. Opozice konečně našla spojnicí mezi jednotlivými skupinami nespokojenců a poprvé po dlouhých letech se ulicemi hlavního města valily davy lidí skandujících protiperonistická hesla. Perón byl stržen zápalom boje a své odpůrce nijak nešetřil. Manifestanti byli obviněni ze spálení státní vlajky – pozdější vyšetřování ukázalo, že tuto „pohanu“ měli na svědomí policejní provokatéři, instruovaní samotným ministrem vnitra – a v rámci odvetných opatření byli ze země vyhoštěni dva vysocí církevní představitelé. O pět dní později papež Pius XII. exkomunikoval argentinskou

vládu (a i když to nebylo vyjádřeno explicitně, pravděpodobně i samotného prezidenta) z katolické církve.

Šestnáctého června pak došlo k události, která vyděsila celou zemi. Namísto plánované letecké přehlídky, jež měla být součástí oslav, bombardéry začaly svrhovat svůj smrtonosný náklad na prezidentský palác. Cílem byla fyzická likvidace prezidenta. Ten byl však o pokusu o atentát na poslední chvíli informován americkým velvyslanectvím a několik minut před začátkem útoku vyhledal bezpečný úkryt v budově ministerstva války. Při zákeřném náletu zahynuly desítky osob, Casa Rosada byla poničena, v centru města to vypadalo jako za války, všude krev, trosky a strach. A k obavám byl skutečně důvod, protože okamžitě po dopadu posledních bomb vyrazili směrem k prezidentskému paláci vojáci námořní pěchoty, aby započatou „práci“ dokončili. Neuspěli a v noci pak peronisté na způsob vendety zapálili několik kostelů. Při požáru shořel i nenahraditelný koloniální archiv umístěný v budově kurie vedle katedrály. Emoce se nezadržitelně vylily z břehů a násilí se nyní mělo stát denním chlebem pro Argentince, kteří se rozdělili do dvou zcela nesmiřitelných táborů.

Perón byl na chvíli tak zaskočen, že vůbec nereagoval. Kvůli své slonovinové věži vystavěné z pochlebniček se nedostal k informacím o rostoucí opozici zejména v řadách námořnictva, jehož důstojníci vesměs pocházeli z aristokratických rodin a od počátku pocítovali vůči Perónovi instinktivní nedůvěru. Proti prezidentovi se ovšem konspirovalo i v řadách pozemního vojska, kde rebelující spiklence vedl generál Pedro Eugenio Aramburu. Šestáho července byla země znovu zaskočena. Prezident přednesl projev, ale namísto očekávaných příslibů represí a výhrůžek se ozvala umírněná a kompromisní slova o nutnosti ukončení revoluční etapy a počátku etapy konstituční. Lidé nevěřili svým uším. Perón hovořil o opozici s respektem a pozval ji k jednacímu stolu. Bylo však deset minut po dvanácté, opozice se již teď nemínala smířovat s kompromisy, cítila šanci využít pro své vítězství armádu, i když bylo jasné, že cena za podobný triumf bude vysoká. 27. července pak téměř po deseti letech znovu etherem zazněl hlas opozičního politika. Vůdce radikální strany Frondizi lakonicky požadoval bezvýhradné respektování lidských práv a svobod a zrušení ropných koncesí pro zahraniční koncerny, které musel Perón pod neprosným tlakem rostoucího deficitu platební bilance odsouhlasit. Po splnění těchto podmínek byla opozice ochotna s prezidentem začít jednat.

Posledního srpnového dne masmédia přinesla šokující zprávu: prezident odstupuje. Perón, který nemínil na podmínky opozice přistoupit, vše vsadil na poslední kartu a rozhodl se zopakovat si srdceryvné scény na náměstí, kde jej „jeho národ“ přece nenechá odejít. V novinách se objevil prezidentův krátký vzkaz, ve kterém zemi sdělil, že odchází, aby „prokázal službu vlasti“, neboť vůdci opozice jeho odchod vidí jako nezbytný pro uklidnění situace. Oficiální instituce se začaly předhánět v projevech oddanosti, CGT žádala generální stávkou a plánovala milionovou demonstraci na Květnovém náměstí. Právě na fóru však Perón tentokrát prohrál. Namísto umírněného projevu hledajícího kompromis zaznělo: „Na násilí musíme odpovědět ještě větším násilím... Za jednoho našeho padlého musí padnout pět jejich... Nabídlí jsme mír, nestáli

o něj. Budeme bojovat až do konce. A tento boj, který právě zahajujeme, bude trvat do té doby, než je zničíme a vyhladíme.“ To byla poslední slova, která Argentinci od Peróna v 50. letech uslyšeli. Pokud bylo jeho cílem rozpoutat výbuch lidového násilí, neuspěl. Zato se mu podařilo k smrti vyděsit opozici, zvláště když se neuváženě zmínil o „dělnických milicích“, které měly zajistit pořádek v zemi se zbraní v ruce. To už bylo moc i pro vojáky a proti prezidentovi se vytvořila široká konspirační fronta. Generál Aramburu sice odmítl postavit se do čela povstání, protože si nebyl příliš jistý jeho úspěchem, ale jeho kolega generál Eduardo Lonardi toto riziko podstoupil a 14. září odjel do Córdoby, aby vzbouřil tamní posádku a zahájil povstání. Vše proběhlo nečekanou rychlostí, o pouhých deset dnů později byl nejslavnější latinskoamerický politik nucen vydat se vstříc dlouholetému exilu.

Lonardi se v noci z 15. na 16. září takřka bez odporu zmocnil dělostřeleckého učiliště a kolem poledne ovládl Córdobu, třetí největší město země. Současně vyrazily válečné lodě námořnictva na Río de la Plata. Kritická situace pro povstalce nastala 19. září, kdy Perónovi věrní dobili letiště v Córdobě a jejich oddíly postupovaly na město. Prezidentovi však v tomto okamžiku selhaly nervy a jeden z ministrů přečetl Perónovo prohlášení, ve kterém oznámil, že přenechává veškerou zodpovědnost vojsku. Antiperonismem zachvácené davu se přes tři dny trvajících lijáky vyhrnuly do ulic oslavovat. Perón utekl na paraguayskou ambasádu, o pár dnů později odletěl hydroplánem do Asunciónu. Později bude neochvějně tvrdit, že se vzdal prakticky bez boje proto, aby zabránil krveprolití. Vítězové jej naopak obviní ze zbabělého útěku. Faktem zůstává, že svým „rychlým odchodem“ prokázal Argentině velkou službu.

Hodnocení období prvního období vlády peronismu je nadmíru svízelné. Jeho kritici nechtěli vidět, že problémy argentinského hospodářství jsou mnohem hlubší, vždyť ani nejruznější Perónovi následovníci si s nimi nebudou vědět rady. Koneckonců stačilo se podívat k sousedům do Chile nebo Uruguaye. Přestože tam na konci 40. a počátku 50. let neměli svého Peróna, potýkali se zcela totožnými problémy. Krátce řečeno, Argentinu čekala v polovině 20. století vážná a historická krize, ať už s Perónem či bez něho. Zdá se, že ji Perón některými svými přehmaty zhoršil a ztížil její pozdější řešení. Na druhé straně však měla jeho vláda nepopíratelné klady. Ve svém brojení proti aristokratickým oligarchiím se Perón sice nestal revolucionářem, ale podařilo se mu podsunout staré mocenské struktury z výhradní pozice na politickém jevišti a uprázdněný prostor pak mohly obsadit síly dříve totálně marginalizované. Takto zmíněný fenomén popisuje Ezequiel Martínez Estrada, jehož rozhodně nelze podezřívat z přílišných sympatií vůči peronismu:

Namluvilo se toho mnoho o našem národě. I v hymně se o něm zpívá, a přesto jsme jej neznali. Perón nám ukázal, ne snad celý národ, ale jistou jeho část, která nám dříve připadala zvláštní a cizí... Zdálo se, že přicházejí z jiné země, mluví cizí řečí a chodí oblečení do exotických oděvů, avšak byli to lidé, kteří tvořili část argentinského národa, národa z naší hymny.

Perón sice v demokracii příliš nevěřil, ale dokázal se v ní obratně pohybovat a nikdy svého postavení nezneužil k nastolení skutečné diktatury. Neoddiskuo-

226 tovatelným faktem zůstává, že pro chudé, zanedbávané a bezmocné – *cabecitas negras, pelos duros* (černé hlavy, tvrdé vlasy), jak zněly tradiční pohrdavé přezdívky pro tuto skupinu společnosti – toho udělal velice mnoho a ti, kterých se jeho pomoc týkala, mu za ni také nepřestali být vděční. Slavný argentinský spisovatel Ernesto Sabato vzpomíná na odstavení Peróna od moci v roce 1955 takto:

Tu zářijovou noc v roce 1955, kdy my, doktoři, latifundisté a spisovatelé, jsme v obývacím pokoji hlučně slavili pád tyрана, jsem v rohu kuchyně zpozoroval, že dvě indiánské dívky, které tam pracovaly, mají oči plné slz... udělalo to na mě velice silný dojem. Ty dvě plačící indiánské dívky v Saltě zastupovaly ohromné množství mých nejchudších krajanů.

Dělníky si Perón totiž nekupoval jen penězi a delší dovolenou. Zakládal dělnické tribunály a na venkově organizoval kampaně, které měly za úkol naučit neuvěřitelně chudé a nevzdělané *jornaleros* (nádeníky) brát se za svá práva. Těmto lidem připadalo (a jistě právem), že poprvé v historii země začínají skutečně žít, a nikdy tento čerstvě nabytý pocit nové a hrdost probouzející identity svému vůdci nezapomněli. Jak elegantně konstatoval jeden z argentinských pracujících oněch časů: „Před Perónem jsem byl chudý a nic jsem neznamenal. Teď už jsem jen chudý.“

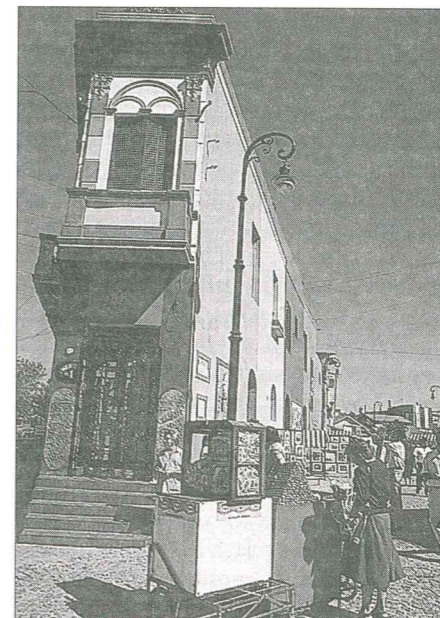
ARGENTINA V POLOVINĚ STOLETÍ

Přes veškerou snahu Perónovi následovníci nedokázali zemi zajistit návrat bývalé prosperity a překonat hospodářskou stagnaci, která zemi sužovala už od 40. let. Chronická inflace a s železnou pravidelností se opakující cyklické krize, které vždy v zárodku zaškrtily jakékoliv náznaky oživení, bránily úspěšnému dokončení industrializace a zařazení země na vyšší příčky žebříčku světových průmyslově vyspělých států. Argentina tak i nadále zůstávala hlavně dodavatelem zemědělských komodit, potíž byla v tom, že její odbytiště se dramaticky zúžila a pokles cen potravin na světových trzích spolehlivě ničil prosperitu a blahobyt, na něž si země v minulých desetiletích přivykla. Ekonomické potíže vedly k velkým sociálním nepokojům, na politickou scénu vtrhla armáda, která bude nyní s krátkými „oddechovými přestávkami“ ovlivňovat vnitřní politiku až do poloviny 80. let. Politické dění věrně kopírovalo momentální hospodářskou situaci, ve chvílích krize padaly vlády, přičemž vše nakonec vyústilo ve vojenskou diktaturu 70. let, bezpochyby nejhanebnější režim celých argentinských dějin. Podobným krachem skončila i snaha Argentiny najít si na mezinárodní scéně „nové přátele“ poté, co zvláštní svazky s Velkou Británií nenávratně upadly v zapomnění. Země postupně ztratila i pozici lídra v rámci Latinské Ameriky.

Ekonomický a společenský vývoj po roce 1955 byl charakterizován především neschopností Argentinců smířit se s faktem, že jejich země se už nadále nemůže srovnávat s vyspělými evropskými státy, které Argentinu rychle předbíhaly ve všech oblastech, od růstu životní úrovně až po změnu sociální struktury, neboť sektor služeb ve vyspělých kapitalistických zemích rychle předstihoval nejen zemědělský, ale i průmyslový sektor. V Argentině se tento přechod od

montérek k bílým límečkům příliš neprojevoval, i když se počet zemědělců i nadále zmenšoval. Ústup zemědělství ze slávy rychle pokračoval: v roce 1970 se zemědělství podílelo na tvorbě HDP pouhými 13 % a zaměstnávalo necelých 12 % ekonomicky aktivní populace. Podíl argentinských komodit na světovém trhu zemědělských produktů klesl z 1,9 % v roce 1950 na 0,57 % v roce 1968. Na počátku 60. let argentinské naděje na chvíli ožily, když se na starém kontinentu začalo formovat EHS. Záhy se však ukázalo, že cílem sdružujících se evropských států je zemědělská soběstačnost a, pokud možno, dokonce vývoz přebytků, takže se z potenciálních odběratelů brzy stali nebezpeční konkurenti. Argentina byla pro Evropany pouhým sekundárním dodavatelem v dobách nepředvídatelných krizí, špatných úrod a živelních katastrof. Ani pokusy o latinskoamerickou ekonomickou integraci nedokázaly vážnějším způsobem ohrozit dominantní postavení USA v kontinentálním obchodu. A tak konečně v 70. letech, kdy nedostatek vlastních lodí a tvrdá severoamerická konkurence zabránila Argentině využít výhodných cen na nově se formujícím a velmi bohatém japonském trhu, si Argentinci začali uvědomovat, že jejich krize nejenže nebude krátká, ale že je nejspíše definitivní.

Hlavním problémem argentinského zemědělství nebyl nedostatek zahraničních trhů – stále tu ještě byla Čína a Sovětský svaz, který z politických důvodů dával přednost argentinskému obilí před obilím z USA – ale vlastní produkce. Nyní už nebylo možné mluvit o stagnaci, jednalo se o pokles. Argentinské zemědělství zůstávalo málo produktivní, jestliže v letech 1945–1973 průměrný výnos obilovin v Argentině vzrostl o 25 %, u hlavních konkurentů v Austrálii to bylo o 89 % a v USA dokonce o 140 %. Příčin byla celá řada. Daňový systém byl špatně založen, protože zemědělské výrobce nemotivoval ke zvyšování objemu produkce. Mnozí velkostatkáři se příliš nezajímali o zemědělské využívání své půdy, v níž viděli spíše než zdroj zisků symbol svého společenského statutu. Ceny zemědělských strojů byly nehorázně vysoké: v roce 1969 odpovídala v Argentině cena traktoru ceně 143 000 kg pšenice, například v Austrálii pouhých 64 000 kg. Podobná byla i situace s umělými hnojivy, která byla tak drahá, že jich v roce 1969 argentinští zemědělci používali v průměru 2 kg na hektar, zatímco v Holandsku celých 456 kg. Argentinský stát ve srovnání se západoevropskými zeměmi poskytoval svým zemědělcům minimální ochranu před výkyvy cen, přičemž nejvíce se na tomto poli prohřešil industrializační horečkou zaslepený Perón.

Čtvrť Buenos Aires la Boca, kolébka tanga a jedno z nejmalebnějších míst